

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jernej Božiček

Demokracija danes?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jernej Božiček

Mentor: izr. prof. dr. Franc Trček

Somentor: doc. dr. Andrej Kurnik

Demokracija danes?

Ljubljana, 2015

Hvala vsem, ki ste mi pokazali pomen vprašanja.

Demokracija danes?

Kaj je demokracija? To je vprašanje, ki si ga danes zastavljajo po vsem svetu. Danes se zdi, da je to vprašanje, ki si ga moramo ponovno zavestno postaviti, če želimo na njega ustrezno odgovoriti. Prikazal bom evolucijo demokracije kot ideje in sistema skozi čas od njenih začetkov do današnjih dni. Izpostavil bom eno izmed glavnih lastnosti demokracije, njeno fluidnost, ki predstavlja konstantno adaptacijo v času in prostoru. Za tem se bom osredotočil na sedanost in bom s pomočjo empiričnih podatkov in ugotovitev nekaterih avtorjev prikazal obstoj krize demokracije danes. To bom prikazal skozi trenutno globalno stanje in stanje demokracije v njem. Za tem se bom lotil prikaza krize, ki se kaže znotraj demokratičnih držav. Tukaj lahko opazimo vedno večje nezaupanje in odtujenost ljudi od samega sistema ter predstavniške funkcije, ki bi naj v trenutnem sistemu demokracije predstavljala in odražala voljo ljudi. Tako bom prikazal nujnost preizpraševanja demokracije v današnjem času in prostoru ter nujnost njene evolucije.

Ključne besede: Demokracija, kriza, fluidnost demokracije.

Democracy today?

What is Democracy? That is the question that is raised all over the world. Today it seems that that is the question we must consciously ask ourselves if we wish to answer it properly. I will show the evolution of democracy as an idea and system through time from its beginnings till today. Through that I will show one of the main properties of democracy that is her fluidity, that represents constant adaptation in time and space. After that I will focus on today where I will with the help of empirical data and findings of some authors show the existence of crisis of democracy in today's time. I will show that through current global state and the state of democracy in it. After that I will set about to show the crisis that is happening inside of democratic states. Here we can notice an increasing distrust and alienation of people from the system and the representative function, that in the current system of democracy should represent and reflect the will of the people. That will show the necessity of questioning democracy in today's time and space, and the necessity for the evolution of democracy.

Key words: Democracy, crisis, fluidity of democracy.

KAZALO

1 UVOD	6
2 METODOLOŠKI OKVIR IN POVZETEK VSEBINE.....	7
3 FLUIDNOST DEMOKRACIJE	8
3.1 NEPOSREDNA DEMOKRACIJA.....	9
3.2 PREDSTAVNIŠKA DEMOKRACIJA	13
3.3 NADZORSTVENA DEMOKRACIJA.....	15
3.3.1 OPREDELITEV NADZORSTVENE DEMOKRACIJE.....	15
3.3.2 DEMOKRACIJA NA POHODU.....	17
3.3.3 MEDIJI.....	18
3.3.4 GLOBALNOST NADZORSTVENE DEMOKRACIJE.....	19
3.3.5 SKLEP NADZORSTVENE DEMOKRACIJE	21
3.4 SKLEP ZGODOVINSKEGA PREGLEDA.....	22
4 DEMOKRACIJA IN NJENA GLOBALNA KRIZA	23
4.1 FREEDOM HOUSE POROČILO.....	24
4.2 GLOBALNI PADEC DEMOKRATIČNIH STANDARDOV	26
4.3 RAZLOGI ZA GLOBALNI PADEC DEMOKRATIČNIH STANDARDOV	27
4.4 TREND STAGNACIJE DEMOKRACIJE	29
5 KRIZA PREDSTAVNIŠKIH DEMOKRACIJ?.....	34
5.1 OPREDELITEV PREDSTAVNIŠTVA.....	34
5.2 NEZADOVOLJSTVO S PREDSTAVNIŠKO DEMOKRACIJO.....	37
5.3 STANJE NEZADOVOLJSTVA Z DEMOKRACIJO V SLOVENIJI.....	39
5.4 SKLEP NEZADOVOLJSTVA S PREDSTAVNIŠKO DEMOKRACIJO.....	43
6 ZAKLJUČEK.....	44
7 LITERATURA.....	47

1 UVOD

Demokracija? No, to pa je vprašanje, na katerega je toliko odgovorov, kot je tistih, ki si to vprašanje zastavljajo. Danes si to vprašanje zastavlja vedno več ljudi po svetu. Povsem očitno je, da nanj ni klasičnega odgovora oz. enotne definicije. V osnovi največ ljudi pomisli na vladavino ljudstva. Lahko bi rekli, da je to tista groba definicija, ki je skozi zgodovino opredeljevala pojem demokracije. Vendar že tu naletimo na prvi problem oz. vprašanje, na katerega so odgovori, kot bomo lahko ugotovili v nadaljevanju, zelo različni. Kaj je to ljudstvo in kaj je to vladavina ljudstva? Da bi odgovorili na vprašanje, kaj je demokracija, je potrebno pogledati nazaj v preteklost in ugotoviti, kaj vse je demokracija pomenila v različnih zgodovinskih obdobjih in potem nadaljevati pot do današnje opredelitve pojma demokracije.

Danes jo večina ljudi razume kot predstavniško liberalno demokracijo in kot taka naj bi v najbolj grobi definiciji tudi živel. V procesu volitev izbiramo takšne in drugačne predstavnike, ki naj bi potem zastopali naše interese v odločevalskem telesu, ki sprejema te politike v našem imenu. A vendar se je, kot bom poskusil prikazati v nadaljevanju, tukaj nekaj zalomilo. Kljub močni veri v samo demokracijo kot idejo, se je izgubilo zaupanje v njeno delovanje oz. bolje rečeno delovanje predstavniškega telesa kot uresničevalca volje ljudi. To, v kombinaciji s samo globalnostjo demokratičnih praks in idej, ter vsemi procesi globalizacije kot take, pa je demokracijo postavilo pod še večje vprašanje. Za vse to skupaj se danes pogosto uporablja beseda kriza. Kriza demokracije kot prakse in kriza demokracije kot teorije. Seveda, če uporabimo za trenutno stanje demokracije izraz kriza, je potrebno prvo poiskati, kaj je narobe in to krizo tudi prikazati.

Za potrebe diplomskega dela se bom tako poskusil osredotočiti predvsem na prikaz te krize in skozi njega razkriti nekatere probleme in nujnost preizpraševanja teh problemov. Kajti, kot bo to pokazal zgodovinski pregled in pregled trenutnega stanja, je bistvo demokracije v prvi vrsti njeno preizpraševanje in nikoli končana bitka s krizo. Skozi ta vprašanja pa se pojavijo razlogi in skozi te razloge se nato pojavijo možnosti reševanja problemov. Kot že omenjeno zgoraj, je teh rešitev skoraj toliko kot vprašanj. Ampak ravno to je tista podlaga, ki bi jo naj demokracija dala. Podlago za oblikovanje in razreševanje nastalih vprašanj. Zato namen moje naloge ni izoblikovanje kakršnih koli zaključkov v smislu dokončne rešitve krize oz. opisa ene teorije »kako rešiti krizo« ali poiskus poiskati dokončno definicijo demokracije. Moja naloga bo orisati samo krizo in znotraj nje krizo predstavništva.

Ga prikazati kot obstoječega in potem na tem delu prikazati nekaj vprašanj, skozi katera bi lahko iskali podlage za razrešitev le-teh. Da bi skozi to lahko iskali vprašanje, kaj je demokracija, in se istočasno zavedali, da si na to vprašanje dokončno ne smemo nikoli odgovoriti.

2 METODOLOŠKI OKVIR IN POVZETEK VSEBINE

Kot je sedaj že jasno, se bom lotil vprašanja demokracije, bolj natančno, prikaza njene več nivojske krize. Izpostavil bom veliko potrebo po preizpraševanju idej in sistemov demokracije. Opravil bom zgodovinski pregled demokracije, da prikažem nekatere njene lastnosti, ki se ohranjajo skozi čas. To bo skozi celotno delo služilo kot navezovalni element kaj demokracija je, kaj predstavlja danes in kje vse ima prostor, da se prilagodi trenutnemu času. Skušal bom pokazati, da se je trenutna oblika demokracije znašla pred krizo, tako pred globalno krizo in krizo predstavništva znotraj že ustaljenih demokracij, ki jim predstavniška funkcija daje legitimnost. Prikazal bom sam obstoj tega problema, na podlagi katerega bom lahko tudi prikazal različne vidike ter predvsem dimenzije tega problema. Prikazal bom željo in voljo po nekaterih spremembah znotraj demokracije, ki jo lahko zaznamo skozi njeno globalno krizo in nezadovoljstvo ljudi nad njenim delovanjem. Prikazal bom nujnost preizpraševanja demokracije ter nujnost njene evolucije v času krize.

Metodološko bo šlo predvsem za pregled sekundarnih virov različnih avtorjev in formatov, skozi katere bom poskušal prikazati bistvo obstoja demokracije skozi čas, njeno trenutno krizo in nujnost reševanja te krize. Lotil se bom tudi osnovne analize nekaterih konceptov, zato bo delno uporabljena tudi konceptualna metoda. Orisal bom nekatere pojme, s katerimi bom operiral in opisal, kako so se nekateri spreminjali skozi čas. Prav zato bom v veliki meri uporabljal tudi historično metodo, skozi katero bom, kot že rečeno, prikazoval pot in razvoj demokracije skozi čas ter ta spoznanja navezoval na današnji čas.

V prvem delu z naslovom »fluidnost demokracije« se bom osredotočal na samo zgodovino demokracije. Šel bom skozi njene največje spremembe idej in praks ter tako prikazal njeno fluidnost v prostoru in času. To bo kasneje služilo kot opora za analizo trenutnega stanja, na katerega se bodo nanašala vprašanja. To poglavje bo razdeljeno na tri

podpoglavja. Ta se bodo nanašala nekako na tri oblike demokracije in tri različna obdobja, ki so zaznamovala demokracijo. Prvo je neposredna demokracija, kjer bo poudarek na atenski izkušnji demokracije. Za tem bo sledilo drugo poglavje, kjer bom poskusil povzeti predstavniško demokracijo do druge svetovne vojne. V zadnjem delu pa si bom sposodil izraz, ki ga je za svojo analizo zadnjega obdobja zgodovine demokracije uporabil John Kean, to je nadzorstvena demokracija, in se tam že dotaknil nekaterih problemov, ki označujejo današnjo krizo demokracije. S tem bom popeljal celotno izkušnjo od časov antike do današnjih dni.

V drugem delu svoje analize se bom dotaknil predvsem tega, kar bi lahko rekli globalna kriza demokracije. V največji meri si bom pomagal z analizo Freedom Housa in dogodki, ki smo jim priča v zadnjem času. Tako bom prikazal trenutno stanje demokracije v svetu ter njen razvoj v zadnjih letih. Skozi to bom poskušal prikazati, da je kriza demokracije globalna.

Kriza seveda ni samo vezana na njeno globalno stanje, kriza demokracije je večplastna. Lotil se bom prikaza nezadovoljstva s predstavniško demokracijo v tistih državah, ki sicer v Freedom Housovem poročilu kotirajo najvišje, in tako prikazal, da sama kriza ni omejena na »države tretjega sveta«. To bom poskušal prikazati skozi oris tega, kaj bi naj predstavniška funkcija znotraj demokracije bila, in zakaj lahko govorimo o njeni krizi. Prikazal bom nezadovoljstvo ljudi s predstavniško demokracijo, ki v veliki meri izhaja ravno iz predstavniške funkcije, od katere se ljudje počutijo odtujene. Dotaknil pa se bom tudi stanja v Sloveniji in nezadovoljstva z demokracijo, ki se kaže pri nas. To bo ponovno osnova za prikaz dejstva, da je demokracija v krizi in so potrebna preizpraševanja na več nivojih. Vse to bo služilo kot prikaz, da je ponovno potrebno najti načine, skozi katere se bo demokracija legitimirala, pridobila na svoji fluidnosti, da bodo lahko ljudje skozi njo delovali in se od nje ne bodo več počutili odtujene.

3 FLUIDNOST DEMOKRACIJE

Prva naloga, preden se lotimo problema današnje demokracije je, da pogledamo, kje je demokracija kot ideja in kot praksa bila. S tem bomo dobili vpogled v to, kako se je demokracija spreminjala, in s tem v eno ključnih zadev, kar se tiče demokracije same. To je

njene sposobnosti adaptacije v času in prostoru. Z drugimi besedami bi lahko temu pod enim imenom rekli fluidnost. Izkušnje iz preteklosti z idejami in praksami demokracije nam namreč lahko ponudijo odgovore za sedanjost.

V prvem delu se bom posvetil prvim izkušnjam s tem, kar razumemo pod besedo demokracija. Posvetil se bom temu, čemur danes pravimo neposredna demokracija. V drugem delu se bom navezal na obdobje, ki ga lahko poimenujemo predstavniška demokracija in prispevek tega obdobja k samem razumevanju tega, kaj demokracija je. V tretjem delu pa sledi pregled demokratičnih sprememb in sprememb same demokracije v času od druge svetovne vojne naprej, za kar pa si bom izposodil interpretacijo Johna Keana. Uporabil bom tudi njegovo poimenovanje tega obdobja - nadzorstvena demokracija (Monitory democracy).

Skozi vsa ta obdobja pa bom, kot že rečeno, poskusil prikazati izkušnje z demokracijo in njeno neverjetno fluidnost v času in prostoru. Vse to bo služilo kot uporna točka, ko bom poskušal v nadaljnjih poglavjih strniti nekatere zaključke o trenutnem stanju demokracije. Saj je zgodovina tista učiteljica, ki lahko pretekle izkušnje pretvori v nauke za prihodnost. »Danes namreč izvira iz včeraj, jutri izhaja iz preteklosti. Iz preteklosti, ki ne sme omrtviti sedanjosti, ampak ji mora pomagati, da bo drugačna, čeprav zvesta, in nova v svojem razvoju.« (Le Goff v Bade 2005, 5)

3.1 NEPOSREDNA DEMOKRACIJA

Pa začnimo čisto na začetku. Začnimo najprej s tem, kje je dejansko bil začetek. Že vsem znana zgodba pove, da se je začelo v Atenah. No, ni čisto tako. Je res, da nam je ta zgodba najbolj znana, najbolj opevana, a to še ne pomeni, da je resnična. Še dodatni dokazi v zadnjih letih, desetletju, so to splošno sprejeto resnico postavili na glavo. Že sama beseda demokracija je starejša, kot je bilo še nedolgo nazaj splošno sprejeto. »Beseda »demokracija« je veliko starejša, kot so si to predstavljali klasični grški raziskovalci« (Kean 2009, xi). V bistvu so samo besedo izsledili v Mikenski civilizaciji okoli bronaste dobe 1200-1500 let pr. n. št.. Še bolj pa so zanimiva sodobnejša arheološka odkritja. Izkazalo se je, da demokratične prakse demokracije, osnovane na ljudskih skupščinah, tudi niso inovacija Grkov. Luč demokracije, osnovana na ljudskih skupščinah, je bila prvič prižgana na »vzhodu«, v deželah, ki danes geografsko sovpadajo s sodobno Sirijo, Irakom in Iranom.« (Kean 2009, xi).

Tako nekje se je porodila in s tem rodila ideja o demokraciji. Rodila se je ideja, da so ljudje tisti, ki se morajo odločati o tem, kako in kaj se bo vladalo. Da se skupnih odločitev ne bo enostavno prepuščalo posameznikom ali posamezni skupini, temveč se morajo odločitve, ki se tičejo ljudi, sprejemati s strani ljudi. »Demokracija pomeni obliko vladanja, v kateri nasproti monarhijam in aristokratom vladajo ljudje« (Held 1996, 1). Ljudje so tako začutili, da ni nič večno, da se stvari spreminjajo. Spoznali so, da se morajo spreminjati z njimi, če želijo kot posamezniki in kot družba karseda složno živeti. Tako se je demokracija v obliki samovladanja skozi skupščino enakih okoli leta 2500 pr. n. št. začela širiti od mest, ki bi jih danes uvrstili na bližnji vzhod, pa vse do Indije in obal Grčije, Rimske republike ter zahodne Evrope. Nekako vse do 10. st., ko je demokracija začela drugačno zasnovo.

No, najbolj znana zgodba tega časa pa govori o mestu, ki ga ima večina še danes za zibelko demokracije v njeni najbolj grobi, nekateri bi rekli, »čisti« obliki. Čeprav danes vemo, da vsaj z vidika začetka ni bilo tako, je pa nekaj druga vsaj zaenkrat res. O sami demokraciji oz. njenih začetkih imamo največ zapisov in največ podatkov iz obdobja Atenske izkušnje neposredne demokracije skozi ljudsko skupščino. »Atene so zaslovene z oratoriji, državniki, filozofi in dramatikami, nam poznanimi kot Thucydides, Praxiteles, Socrates, Aeschylus in Demosthenes. Vsi ti so veliko časa preživeli v agori, beležili odločitve njene skupščine in sodišč ter tako za sabo pustili veliko in bogato zbirko literarnih virov. Ti dokumenti so bili še dopolnjeni s konstantno in obsežno navado vodenja evidence Atenske demokracije« (Kean 2009, 89). Poleg tega so za tisti čas imeli, kot kažejo tudi dokumenti, resnično najinovativnejšo ureditev v tistem času. »Atene so se pojavile kot najbolj inovativna in sofisticirana mestna država ali polis med mnogimi rivalnimi Grškimi skupnostmi.« (Held 1993, 14). Zato nam njihova izkušnja še vedno predstavlja najboljši vpogled v to, kaj je demokracija v tistem času resnično bila in kaj so si pod vladavino ljudstva za ljudstvo v resnici predstavljali ter s kakšnimi težavami so se znotraj tega srečevali.

Osnovni razvoj Atenske demokracije je imel, kot je skupno za praktično vse spremembe režimov, dramatične in v temelje tresoče dogodke. Kot je velikokrat pri zgodbah, ki jih pišejo zmagovalci, se je dogajanje mistificiralo in dobilo že skoraj nadnaravne razsežnosti. Ampak pustimo ustvarjanje pozmagovalnih mitov, realna zgodba je bila nekako bolj kompleksna, kot nas nagovarjajo te mitske zgodbe. Sama zgodba preobrata se začne kot uboj Hipparcusa, enega izmed bratov tiranske družine, ki je v tistem času vihtela največ moči v Atenah. Sam uboj tega brata je verjetno bolj posledica neuresničene ljubezni med samimi akterji uboja, kot pa nekega velikopoteznega načrta, da se spreobrne tiransko oblast. Ti

dogodki so podžgali že tako nestabilno podlago in začeli so se premiki tako zgoraj kot spodaj. Razne družine in glave družin so se borile za oblast. Ljudje pa so se tudi prebudili in zgodil se je upor tudi od spodaj. Vse to je privedlo do tega, da se je znotraj elit pojavil Cleisthenes. V danem trenutku zgodovine in okolja je prepoznal, da takšna oblika vladanja, ki temelji na strahu, ne bo dolgoročno stabilna. Tukaj se je v letih 507-508 rodila ustava, ki je zasnovala demokracijo, kot so jo takrat razumeli Atenci. Ozemlje se je razmejilo na 10 okrajev in 3 regionalne enote. Dobili so vojsko, osnovano na mestu, in vladajoče telo, ki je bilo sestavljeno iz 500 ljudi. Sprožili so pobudo, da se ustvari neodvisna skupščina, ki bi imela svoj sedež v Atenah. »Cleisthenes je bil prvi Atenski vladar tega časa, ki je spoznal, da velike skupine ljudi lahko delujejo složno, da demos lahko prevzame pobudo in vzame stvari v svoje roke brez usmerjanja ali vodstva aristokratov.« (Kean 2009, 9)

Srž te zgodovinske zgodbe, ki jo je potrebno prenesti v današnje čase je, da je bila zgodba ustvarjanja demokracije kompleksna in da se ustvarjanje zgodbe ne more enostavno posploševati na mysticizem enega akterja, kot se je to v zgodovini počelo. Ta zgodba je imela svoj namen v tistem času in pri ustvarjanju mysticizma, na katerem se je takrat gradila družbena zavest. A naša realnost zahteva drugačen pogled, na katerem lahko gradimo prihodnost. »Utrjena preteklost pomaga k pregledni jasni in varni sedanosti in prihodnosti. V tako zastavljenem okviru je možen odgovor na vprašanje kdo smo, od kod prihajamo in kam gremo. Takšna zastavitev pripomore k določanju orientacij v življenju posameznika, skupin in vsake politične skupnosti.« (Lukšič Pikalo 2007, 17) Iz tega vidika je potrebno tudi razumeti te mistifikacije in naše obstoječe stanje graditi na tem razumevanju. Tvorjenje demokracije je kompleksno.

Iz Atenske 250-letne izkušnje in kasnejšega povečevanja oziroma njene simplifikacije so se seveda porodili različni zaključki. Eni taki, ki temeljijo na njenem povečevanju zaradi »čistosti« neposredne demokracije, kjer si ljudje vladajo sami med seboj za sebe. Dostikrat povečujejo samo idejo »ljudstva«, pri čemer se spregleda dejstvo, »da si ljudje ne morejo vladati sami, razen če to vladanje temelji na institucijah, ki imajo iz tega efekt, da razdvajajo »ljudi«« (Kean 2009, 42). Poleg tega pa se sam pojav besede »ljudstvo« in konstituiranje slednje spregleda ali zanemari. » Organ, ki pravi sebi »ljudstvo«, vedno ugotovi v praksi, da je izmišljena entiteta, ki je sestavljena iz različnih individuumov in skupin v interakciji skozi institucije, ki materialno oblikujejo ne samo kako oblikujejo odločitve, ampak tudi kdo so oni kot »ljudstvo«« (Kean 2009, 42). Ali kot se je to odražalo v Atenski demokraciji. »Država je posegala globoko v življenja njenih državljanov, ampak

»vključevala samo manjši delež populacije« (Held 1993, 23) No, na drugi strani pa drugi, ki pravijo, da se iz njihove izkušnje ne da veliko naučiti. Tu je več razlogov. Eden je zaradi majhnosti polisa proti današnjim državam, drugi zaradi ne vključenosti sužnjev in njihovega dela, ter tretji ne vključenosti žensk v celoten proces odločanja. Razlog je tudi v samem dejstvu, kot pravi Sartori, da je polis »konstruktivna enota in zaokrožena razsežnost obstoja« (Sartori 1990, 195). Zasebno je bilo podrejeno skupnemu. »Atenska demokracija je bila zaznamovana s splošno obvezo principu državljske vrline: predanost mestni državi in podrejenosti privatnega življenja javnim zadevam in skupnemu dobremu.« (Held 1993, 17) Tako je bil pomen samega udejstvovanja znotraj sistema demokracije povsem drugačen kot danes. Danes moramo biti pri interpretaciji takšnih in drugačnih »prvih« neposrednih demokracij predvsem pozorni na umeščanje v čas in prostor. Posebej kadar se trudimo te izkušnje in zgodbe navezovati na današnjo izkušnjo demokracije. Kajti naše in njihovo razumevanje demokratičnega se zaradi tega časa in prostora zelo razlikuje. »Omejeno področje za aktivno vključevanje v sodobnih politikah bi se štelo kot za zelo nedemokratično« (Finley 1973).

Bistvo, ki ga moramo potegniti iz te celotne zgodbe in izkušnje prvih demokracij za današnji čas, pa je med drugim sledeče: kot je razvidno že iz prvih izkušenj demokracije, je ni takšne stvari kot je zagotovilo, da je demokracija samoumevna in »zabetonirana« v svojem bistvu. Atenska demokracija oziroma njena izkušnja demokracije, ni nič, kar bi potrebovalo zgodovinsko glorifikacijo, ampak je izkušnja sistema v danem času in okolju. S tem v mislih se moramo tudi lotiti analize, če želimo na njeni osnovi dobiti inspiracijo za današnjo izkušnjo. Bistvo demokracije je bilo že v njenih začetkih konstantno spraševanje oziroma nikoli odgovorjeno vprašanje, kako naj ljudje vladajo samim sebi. Tako, da niso vladani s strani manjše skupine ljudi ali posameznika. Kot bomo videli v nadaljevanju, pa se kljub spreminjanju in fluidnosti demokracije ter pompoznim idejam lahko le-te neverjetno hitro sprevržejo v vse drugo kot tisto, kar bi v najbolj grobem smislu naj demokracija bila. To je lahko kot v primeru Aten, ki so »izgubile svojo svobodo in samostojnost, ker jih je premagala močnejša zunanja sila.« (Finley 1999, 53) ali pa neštete notranje sile, ki so se trudile skozi zgodovino, da bi demokracijo pustile v sami zgodovini.

3.2 PREDSTAVNIŠKA DEMOKRACIJA

Sedaj pa se bom v tem delu posvetil samemu zgodovinskemu razvoju tega, kar poznamo pod imenom predstavniška demokracija. Predstavil bom predvsem njene »dosežke«, oziroma njeno zgodovinsko evolucijo, skozi katero se je razvila v času in prostoru, do tega, kar danes razumemo kot predstavniško demokracijo. V tem delu bo šlo, kot že omenjeno, za sam opis razvoja in umestitev v prostor in čas in ne toliko za samo analizo predstavniške funkcije. K temu se vrnemo kasneje, ko bom podrobneje obravnaval samo funkcijo predstavništva v demokraciji in krizo predstavniške demokracije danes. Tega se seveda ne bom izogibal, poudarek bo drugje, na samem razvoju demokracije kot take, in ne zgolj njene predstavniške funkcije, pa naj si bo to ravno njena najznačilnejša sprememba.

Vse skupaj se je začelo okoli 10. st., ko so se začeli premiki proti temu, kar danes prepoznamo pod imenom predstavniška demokracija. Začetke lahko izsledimo na Iberskem polotoku. Tam so se proti muslimanski nadvladi in njihovem zavzemanju vedno večjega teritorija borili kristjani. Kot direktna posledica tega so se pojavili prvi zametki tega, čemur danes pravimo parlament. Ustvarila se je povezava med kraljem, cerkvijo in nižjim plemstvom. »Zato se je znotraj tega trikotnika, osnovanega s strani plemstva, škofovstva in urbanih meščanov, rodila moderna praksa parlamentarnega predstavništva« (Kean 2009, 173). No, nekako tako, in kasneje še z Magno Carto, se je predstavniška demokracija odrinila. Osnovana predstavniška telesa bi lahko označili kot zasnovo današnjih parlamentov. Potem so prišli največji premiki v smislu revolucij in razmišljanj o demokraciji. To so bila Angleška državljanska vojna, Ameriška vojna za neodvisnost, Francoska revolucija, če naštejemo tiste zgodovinsko najodmevnejše. Prvi tako imenovani zapisi same predstavniške funkcije v povezavi z demokracijo pa sežejo v čas 18. st., ko je Marquis d'Argensona zapisal: »V pravi demokraciji deluješ skozi predstavnike, ki imajo pooblastila skozi volitve; naloga izvoljenih s strani ljudi in pooblastila, ki jih ti uradniki nosijo, predstavljajo javno moč« (d'Argenson v Kean 2009, 162). Tako nekako se pojavijo prvi zapisi o tem, kar v veliki meri velja še dandanes za predstavo o predstavniški demokraciji. To je bilo že zelo daleč od tega, kar so si pod demokracijo predstavljali v malih Atenah. Prav tako pa je bilo nemalo razglabljanj in različnih videnj o tem, kaj je demokracija, kaj naj bi bila in kaj je to predstavništvo znotraj demokracije. »Vlada, ki je organizirana v skladu z načeli predstavništva, je konec osemnajstega stoletja veljala za nekaj, kar se je korenito razlikovalo od demokracije, dandanes pa velja za eno od njenih oblik« (Manin 1995, 15). Vsemu navkljub je šel, sicer z

velikimi napori, razvoj demokracije v smer predstavništva. Te demokracije in njihova predstavništva pa so se nato v veliki meri osnovala na pisanih ustavah in zakonih, ki so zagotavljali njihove okvirje delovanja. To sta za primer Deklaracija o neodvisnosti in Francoska ustava. Vse to je na koncu privedlo do zadev, ki so nam danes znane kot redne volitve, omejen mandat, tajno glasovanje, svoboda zbiranja, referendum, odpoklic, stranke, državljanske svoboščine, svoboda medijev.

Tukaj so seveda še druge zadeve, ki se dotikajo oz. so bile posredno ali neposredno izpeljane iz zgodovine preoblikovanja in preizpraševanja demokracije. Še vedno se je na veliko operiralo z idejo kdo so to »ljudje«. Suženjstvo je gotovo ena izmed tem, ki se je v sklopu demokracije tistega časa zelo različno obravnavala in se počasi spreminjala. Na eni strani so ljudje, kot je Jean François Delacroix, govorili: »Čas je, da se mi sami dvignemo na višino načel svobode in enakosti!... Črnci hočejo prav tako, kot smo hoteli mi, streti svoje okove. Mi smo hoteli streti svoje, nismo se pustili podjarmiti nobenemu gospodarju: dajmo jim enako darilo.« (Delacroix v Canfora 2006, 61). Tako, kot je bilo v svetu na eni strani veliko zagovornikov takšnih idej, je bilo na drugi strani enako število tistih, ki so razumeli vlogo demokracije in svobode drugače. Ta naj bi po njihovem izvirala iz domene belih moških. Šele z zelo počasnim tempom preko nemalo prelite krvi in črnila se je to začelo spreminjati. Četudi je bilo suženjstvo kasneje odpravljeno, kar je velik napredek glede na Atensko demokracijo, se je vloga črncev kot »ljudi«, vključenih v demokratične procese, odvila še počasneje. O sami volilni pravici za vse, ki je na koncu zavzela še ženske, pa se lahko pogovarjamo šele dosti kasneje, celo tako kasneje, da se v nekaterih primerih pomaknemo že globoko v zadnje poglavje zgodovinskega pregleda razvoja demokracije. »Zgodovina demokratičnih režimov, definiranih s pravico do volitev za vse, je kratka« (Dahl 1988, 5). Kot ugotavlja Della Porta še bolj nazorno: »Če sprejmemo univerzalno volilno pravico za odrasle kot pogoj demokracije, bi našli ljudi v praktično katerikoli demokratični državi, ki bi bili starejši kot je njihov demokratični sistem vladanja.« (Della Porta 2013, 16)

Preden pa se dokončno približamo današnji demokraciji in njenemu delovanju, se je za konec potrebno ustaviti tik pred prelomom v nadzorstveno demokracijo. Ravno na tem prelomu demokracija pokaže svojo krhkost in dejstvo, da nima zgodovinskih zagotovil obstoja. »Na pokopališču Evrope« mnogi pravijo temu obdobju. Ravno zaradi smrti demokracije kot ideje in kot prakse, ki je privedla do ene izmed največjih, če ne največje morije človeškega časa. Demokracija se je sprevrgla v diktature, fašizme in nacizme, ki s

samimi idejami demokracije nimajo nič skupnega. Tako se je to obdobje končalo z največjim opominom, da je demokracija krhka in njena formacija nepopolna.

Ta zgodovinski del je še toliko bolj kot prejšnji pokazal sposobnost fluidnosti demokracije, da se preobraža, si nadeva nove vloge, skozi katere se lahko izpopolnjuje. Njene poti niso enostavne, ampak vedno kompleksen sklep okoliščin in časa, ali kot pravi Roberth Dahl »Ironično je dejstvo, da ker ima demokracija tako dolgo zgodovino, je to dejansko pripomoglo k zmedi in nestrinjanju, ker je demokracija pomenila različne stvari, različnim ljudem v različnem času in prostoru.« (Dahl 2000, 3). Njena širša definicija je tako vedno znova potrebna preizpraševanja in dopolnjevanja. Tako je v zadnjem obdobju prevzela nove institucionalne oblike, skozi katere bi ljudje kar se le da efektivno zasledovali to preizpraševanje in njeno dopolnjevanje. Ta proces pa jo je vedno znova preizkušal.

3.3 NADZORSTVENA DEMOKRACIJA

Zadnji del zgodovinskega pregleda nas bo vodil skozi čas po drugi svetovni vojni do današnjih dni. Za ta podvig si bom izposodil izraz nadzorstvena demokracija (monitory democracy) Johna Keana, ki je pri pregledu zgodovine v svoji knjigi *Life and death of democracy* za zadnji del demokratične zgodovine do sodobnosti zaradi same posebnosti časa uporabil nov izraz, ki označuje nove razsežnosti demokracije. Vse to bo kasneje seveda služilo tudi kot navezovanje na problematiko, ki se ji bom posvetil podrobneje v okviru krize predstavniške demokracije. Skozi to bom potem poskušal prikazati, da se mora predstavniška demokracija razvijati tudi v smer nadzorstvene demokracije, skozi katero lahko predstavništvo in z njim demokracija dobi večjo legitimnost in skozi njo samo zaupanje v demokratičen sistem.

3.3.1 OPREDELITEV NADZORSTVENE DEMOKRACIJE

Pa začnimo najprej z opredelitvijo nadzorstvene demokracije, se za tem podajmo po njeni zgodovinski poti proti sedanjosti in opišimo, katere vse razsežnosti je demokracija v tem času še pridobila.

Z vzponom nadzorstvene demokracije je prišlo prepričanje milijonov ljudi, da redne volitve, tekmovalne stranke in parlamentarne skupščine, čeprav pomembna dediščina, enostavno niso bile dovolj, da bi se soočile z demoni neodgovorne / nenadzorovane (unaccountable) moči. Tako nasproti vsem nazadovanjem, razočaranjem in nerešenim problemom, je bilo posvečeno veliko pozornosti razvoju inovativnih metod - takih, ki čuvajo, vodijo in opozarjajo (watch dogs, guide dogs and barking dogs). Premikajoči se s strani ponižnega duha, ki omogoča ljudem in predstavnikom, da poskušajo držati vajeti na posrednikih moči na področju vlade, civilne družbe in prostoru, ki se nahaja vmes. (Kean 2009, 869)

Znotraj tega vala lahko prepoznamo različne institucije, od sodnega aktivizma, think-tankov, blogerjev, strokovnjakov in njihovih poročil, korupcijskih komisij in seveda mnogih drugih. V njih lahko brez problema prepoznamo neko željo po nadzoru predstavnikov in predstavniških institucij. »Ideja suverenosti ljudstva se je skozi zgodovino izražala na dva različna načina. Prva je bila pravica do glasovanja, pravica, da si državljani izberejo lastne voditelje. To je najbolj direktni izraz demokratičnih načel. Vendar ta pravica do glasovanja je občasna, zato je podarjena legitimnost izvoljeni vladi vedno pospremljena z željo po uveljavljanju bolj stalne oblike kontrole nad vlado, ki je izvoljena.« (Rosanvallon 2006, 12).

To vse se je dogajalo v iskanju dodatnega zaupanja v sam sistem, ki bi naj deloval v imenu ljudi, saj demokratične države nujno potrebujejo tudi zaupanje državljanov. »Prav zares demokratična država potrebuje ne samo pravno legitimnost skozi spoštovanje procedur ampak tudi zaupanje svojih državljanov.« (Della Porta 2013, 4). Zato se je začela demokracija spreminjati v smer nadzora, skozi katerega bi se pridobilo to zaupanje. » V razvoju »resnično obstoječih demokracij« je to pomenilo, da je poleg institucij, ki zagotavljajo volilno odgovornost, krog nadzora (ali pazljivosti) zasidran zunaj državnih institucij« (Rosanvallon 2006, 11).

Gre za vzpostavljanje nekakšnega ravnovesja med tistimi, ki vladajo in imajo za svojo primarno nalogo učinkovito vladanje, in tistimi, ki čutijo, da jim to vladanje ne prinaša tistega, kar bi si sami znotraj demokracije želeli. »Javna sfera se je razvila iz srečanja med iskanjem državne učinkovitosti in intervenciji civilne družbe, ki je iskala načine kako izraziti zahteve in

odpraviti napake.« (Eder 2010). Skozi to željo po vzpostavitvi zaupanja in iskanja načinov, kako izraziti svoje mnenje in ga uveljaviti, pa so se nato razvijale vse možne oblike nadzora nad demokracijo, saj so bile te potrebne za ohranjanje legitimnosti demokracije. »Potrebno za demokratično legitimnost je tako zaupanje, ki pa potrebuje kljubovalnost. To v smislu instrumentov zunanjega nadzora in akterjev, ki so pripravljeni izvajati to kontrolo.« (Della Porta 2013, 5)

Tako lahko opredelimo, kaj je tisto, kar loči samo demokracijo v zadnji etapi razvoja od prejšnjih etap. Z razvojem demokracije v smeri nadzora nad demokratičnimi institucijami in ljudmi, ki naj bi v njih delovali za ljudi, je demokracija dobila novo obliko. Iz nadaljevanja pa bo razvidno, da je bila kljub temu in z ozirom na to demokracija v zadnji etapi izpostavljena ogromnim problemom. Veliko izmed teh problemov ostaja kljub novim oblikam nadzora in razvoju demokracije. Iz teh problemov se je danes razvila kriza demokracije v takih razsežnostih, ki jih v svetu še nismo videli.

3.3.2 DEMOKRACIJA NA POHODU

Seveda pa ima ta demokratičen čas po vojni tudi druge specifičnosti, ki samo demokracijo pomaknejo tudi na drugih področjih izven razumevanja klasičnega pojmovanja predstavniške demokracije.

Ena izmed največjih sprememb glede na demokracije izpred druge svetovne vojne je nedvomno njihova porast. Medtem, ko smo jih imeli leta 1941 samo še enajst, se je ta številka začela naglo vzpenjati. »Desetletje in pol po drugi svetovni vojni ja bilo kategorizirano s strani mnogih kot obdobje soglasja, vere v avtoriteto in legitimnost. Dolga vojna je očitno proizvedla val obljub in upanja za novo obdobje, zaznano s progresivnimi spremembami v razmerju med državo in družbo na obeh straneh Atlantika.« (Held 1996, 233) Vse to je pomenilo, da se je demokracija kljub polarizaciji sveta uspešno in stabilno razvijala in da je vedno več držav videlo priložnost v demokratičnih procesih. Toliko v bistvu, da se je iz dobrih dvajset demokracij v povojnih letih ta številka začela strmo vzpenjati. »S koncem dvajsetega stoletja poročilo govori o 119 državah (od celote 192) bi lahko opisali kot »volilne demokracije«, od katerih jih je 85 (38% svetovnega prebivalstva) uživalo v oblikah demokracije, ki spoštujejo osnovne človekove pravice in vladavino prava« (Kean 2009, xxiv)

Vse to pa je predstavljalo vedno večje spremembe v zvezi s pojmovanjem demokracije. Seveda je bilo v vsem tem obdobju ne malo turbulentnih časov in ta čas je bil seveda razumljivo daleč od »postlanega z rožami« za demokratične države, kot tudi nedemokratične in tiste, ki so se trudile postati demokratične. Večina teh pa se je v svojem delovanju, prehodih in oblikovanjih, posluževalo nedemokratičnih prijemov. Vojno stanje in nasilje se je pogosto uporabljalo za doseganje raznih ciljev. Ampak dejstvo je, da je v demokraciji vedno več ljudi videlo način, kako vajeti moči odločevalcev sistema vzeti v svoje roke.

3.3.3 MEDIJI

No, z rastjo števila demokracij pa se je razvijala še ena pomembna zadeva, ki vpliva na obnašanje in formulacijo demokracije, in to so mediji. Z vedno večjim tehnoloških razvojem so mediji takšnih in drugačnih oblik dobili krila, na katerih so lahko istočasno ponašali ideje demokracije v svet in po drugi strani izrabljali svojo moč za nadzor demokratičnih procesov in predstavnikov ljudi. »Vsaj od sredine dvajsetega stoletja je velikansko širjenje medijev - časnikov, radia, televizije, internetnih virov itd. – preobrazilo javno mnenje« (Hardt in Negri 2005, 250) Čeprav so seveda medije lahko izrabljali in zlorabljali za manipulacijo z javnim mnenjem in demokracijo. »Pa ni nobenega dvoma, da so dale nove tehnologije vse večjemu številu prebivalcev na razpolago takšne informacije o politiki, ki so bile nekoč pridržane le pooblaščenemu osebju. Hkrati pa pomnožile kanale participacije« (Della Porta 2003, 85). Tako je porast tehnologije prinesel porast medijev in njihove vloge v demokratičnih procesih, kar je, tako kot pri večini stvari, ki se tičejo demokracije, imelo dvojni efekt. Na eni strani ponovno veliko možnost zlorabe tega kanala komunikacije ter na drugi strani istočasno njen potencial, ki bi jo lahko ponesel višje. Ravno zato je to eden izmed ključnih elementov tako pri prepoznavanju vzroka krize kot pri iskanju njegovih rešitev. Velik del zgodbe za prihodnost demokracije se bo tako odvijal na potencialu izrabljanja tega kanala.

3.3.4 GLOBALNOST NADZORSTVENE DEMOKRACIJE

Sedaj pa se lahko ustavimo pri tem, kaj je kombinacija zgoraj omenjenih sprememb ves čas prinašala. To je sama globalnost demokracije tako v njenem pomenu kot praksi. Beseda demokracija je postala globalna in se začela transformirati iz zahodnjaškega besednjaka v globalnega. »Globalnost pomeni: Že dolgo živimo v svetovni družbi in sicer v tem smislu, da je predstava o zaprtih prostorih postala fiktivna. Nobena država, nobena skupina se ne more zapreti pred drugimi. Pri tem prihaja do trkov med različnimi ekonomskimi, kulturnimi, političnimi oblikami, zato morajo t. i. samoumevnosti, tudi tiste zahodnjaškega modela, na novo izkazati svojo legitimnost.« (Beck 2003, 24) To pa je še kako res, ko govorimo o demokraciji, ki se je morala in se v veliki večini še kar spreminja v nekaj, kar presega omejeno zahodnjaško definicijo tega, kar demokracija je in je bila. Tako tudi Crouch opozarja na to smer, ki jo je demokracija v okviru globalnosti zavzema. »Pristajanje na neambiciozna demokratična pričakovanja liberalne demokracije vodi v sprijaznjenost z naraščanjem tega, čemur pravim postdemokracija. V tem modelu volitve sicer obstajajo in lahko zamenjajo, toda javna volilna razprava je strogo dirigiran spektakel, ki ga obvladujejo rivalske ekipe poklicnih strokovnjakov v tehnikah prepričevanja in ki se dotikajo majhnega razpona vprašanja po izboru teh ekip.« (Crouch 2013, 13). K problemom globalnosti demokracije se še vrnemo. Za zdaj pa ostanimo kar pri samem dejstvu razširjanja pomena in evolucije besede demokracija in njenih praks v okviru globalnosti in kaj vse je to prineslo v zadnji etapi demokratičnih sprememb.

Sama globalna razsežnost je s sabo prinesla tudi potrebe po institucijah, ki globalno urejajo komunikacijo med državami in prakso demokracije. Od tu so se po drugi svetovni vojni razvile razne mednarodne institucije, ki so skrbele za sodelovanje med državami na različnih področjih. Samih mednarodnih institucij je v svetu seveda kar nekaj, a vendar tri izmed njih v današnjih dneh izstopajo predvsem po tem, da dejansko delujejo globalno, in da imajo pri svojem delovanju in vplivu največjo moč. Te tri institucije so Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad in Združeni narodi. A vendar so pri svojem delovanju in razporejanju moči znotraj teh institucij vse prej kot demokratične. Vzemimo najprej v grob pregled dvojec Svetovna banka in MDS. »Lahko bi rekli, da države članice upravljajo Svetovno banko in MDS, toda istočasno se moramo zavedati, da to upravljanje, kot smo videli v drugem delu, temelji na volilnih pravicah, ki so sorazmerne z denarnimi prispevki. To daje nesorazmerno moč ZDA in drugim dominantnim državam« (Held in Negri 2009, 261) Tako

imamo ponovno več kot očitno manjko znotraj teh institucij kar se tiče primerne predstavnosti, oziroma kot nadaljujeta Held in Negri: »Nesorazmerna volilna moč različnih članic MDS in Svetovne banke tako reproducirata nereprezentativni nadzor, ki ga izvajajo dominantne nacionalne države v globalnem sistemu.« (Held in Negri 2009, 261) Iz tega lahko seveda povzamemo, da sta dve izmed najmočnejših institucij na svetu, ki predstavljata interese celotne globalne ekonomije, vse prej kot globalno predstavniško nadzorovani in upravljani. Gre ponovno za prevlado določenih držav in njihovih interesov. To nas ponovno vrača k problemu predstavnosti, v tem primeru globalnega predstavnosti.

Potem pa imamo tukaj ZN, kjer je zgodba drugačna kot v prejšnjih dveh globalnih institucijah. A vendar lahko ponovno odkrivamo velike pomanjkljivosti, ko govorimo o globalni demokraciji skozi globalno predstavništvo. Pri ZN imamo dve glavni instituciji; ena je Generalna skupščina in druga je Varnostni svet. Pri Generalni skupščini je zadeva taka, da se glasuje »ena država - en glas«, kar pa prinaša dva problema. Prvi je ta, da globalno gledano »ena država - en glas« ne predstavlja dejanskega odraza iz naslova števila prebivalstva v posamezni državi. Druga je ta, da je tudi ta glas odvisen od tega, kako demokratična je sama država in stanje v njej. Kar pa, kot bomo videli v naslednjem poglavju, ko bomo govorili o današnjem stanju demokracije in stanju držav, ne prinaša nič dobrega. Največji problem, ko govorimo o samem globalnem predstavnstvu skozi ZN, pa predstavlja Varnostni svet s svojimi stalnimi petimi članicami, ki imajo veto (ZDA, Rusija, Kitajska, Velika Britanija in Francija). »Delovanje varnostnega sveta, še posebej pravica veta, ki ga uveljavljajo njegove stalne članice, lahko učinkovito razveljavljajo globalno predstavništvo (omejeno, kot je) generalne skupščine« (Held in Negri 2009, 261) . Tako ugotavlja tudi Boutros - Ghali na podlagi zgornjih dejstev. »Trenutni ustanovljen sistem Združenih Narodov sam mora tako še daleč preden izpolni možen obseg demokratičnega potenciala v njegovi trenutni zasnovi in v transformaciji struktur, ki so demokratično nezadovoljive.« (Bourtos - Ghali 2000, 105) Skozi vse to lahko ugotovimo, da imajo trenutne globalne institucije vse prej kot demokratično zasnovo, vsaj kar se tiče predstavnosti in skozi to tudi njihovega delovanja. Iz tega seveda sledi, da mnogi opažajo in čutijo potrebo po spremembi ali ustanavljanju institucij, ki bi globalno demokracijo lahko naslavljali globalno. Tako da imajo same mednarodne institucije, ki delujejo globalno, še kar nekaj dela, preden bi jim lahko rekli globalne demokratične institucije. Potreba po novih institucijah, ki bi naslavljal globalne probleme in jih skupaj reševale, je očitna.

Izkaže se jasno, da je v eri globalizacije in z končanjem hladne vojne potrebno problem demokracije razumeti v veliko bolj obsežni smeri, kot jo vključuje ozka na državi osnovana ideja. Če želimo, da demokracija in njen potekajoč proces demokratizacije razvije celoten vpliv na svetovno politiko in na človeška življenja, je potrebno upoštevati istočasno promocijo demokracije znotraj držav, med državami in na globalnem nivoju, vključujoč ostale akterje poleg držav, kot so civilna družba in internacionalne organizacije» (Archibugi in drugi 2000, 127)

Tako lahko prepoznamo še eno krizo demokracije več. To je sam problem njene globalne razsežnosti in nerešenih vprašanj znotraj teh razsežnosti. Ti nerešeni problemi pa, kot bomo videli v nadaljevanju, tudi posledično pripeljejo do trenutnega stanja demokracije v svetu.

3.3.5 SKLEP NADZORSTVENE DEMOKRACIJE

Kaj lahko povemo za zaključek tega dela pohoda demokracije do današnjih dni? Vsekakor dejstvo, da si je demokracija, kot že nič kolikokrat poprej, naredila nove oblike in razsežnosti, ki so bile še kakšno stoletje prej nepredstavljive. Za pregled pogledjmo še enkrat, katere so tiste zadeve, ki sedaj bogatijo demokratično izkušnjo in je pred tem obdobjem niso. Prvo, kar pade v oči, saj če uporabljamo, kot sem uporabil jaz za potrebe tega dela, ime »nadzorstvena demokracija«, je število institucij, ki dan danes bdijo nad demokratičnimi institucijami, predstavniki ljudi in institucijami, v katerih predstavniki delujejo. Druga je izjemen porast držav, ki si pravijo tako ali drugače demokratične. Potem sem v tem poglavju omenil še medije, njihovo moč in moč informacij, ki se je razvijala v tem zadnjem obdobju. Sam pomen demokracija in uporaba besede demokracija je v tem času postala globalna in tako demokracija dobiva tudi v tem kontekstu nov pomen in nove razsežnosti. Pojavili so se novi problemi in vprašanja, kako to novo stvarnost zaobjeti, da bi lahko ideja demokracije zaživela globalno. Ponovno gre za pridobivanje novih razsežnosti, njeno evolucijo in neprestano spreminjanje tega, kaj je demokracija, in kaj vse obsega, ali kot pravi Eder: »Definicija demokracije se tudi spreminja skozi čas. Skozi samorefleksivne prakse, demokracija je konstantni proces definicije in redefinicije.« (Edler 2010, 246). Ravno sedaj se zdi, da se, kot na toliko drugih področjih v tem obdobju, razsežnosti in novi pomeni, kaj to je

demokracija, širijo s hitrostjo, ki je prej v zgodovini ni bilo. Včasih se zdi, kot da se za sam razvoj demokracije nekatere stvari odvijajo prehitro, da razni problemi, s katerimi se demokracija sooča, izvirajo ravno iz tega. Te probleme moramo razrešiti, če ne želimo biti ponovno soočeni z eno izmed zgodovinsko gledano glavnih lastnosti demokracije. Demokracija je lahko, če se za njo ne skrbi, zelo krhka.

3.4 SKLEP ZGODOVINSKEGA PREGLEDA

Kaj se lahko naučimo iz zgodovinskega prehoda skozi demokratične izkušnje? Skozi zgodovino so se pokazali nekateri vzorci, ki se demokracije držijo. Kot se je skozi zgodovino sedaj pokazalo, je prvo in najbolj izstopajoče dejstvo, da je demokracija kot ljudje, skupaj s časom in prostorom, fluidnen pojem, ki se prilagaja in spreminja. S tem pa se seveda postavlja vprašanje, kaj so tiste stvari, ki se znotraj te fluidnosti ohranjajo, in kaj ta fluidnost je. V prvi vrsti je to sposobnost prilagajanja času in prostoru, v katerem lahko demokracija deluje kot tista vrлина, ki omogoča vladanje ljudi nad samimi sabo. Kontrola nad mnogimi mora pasti iz rok posameznikov v roke ljudi. Kot je zgodovina tega pojma prikazala, se opredelitev, kdo so »ljudje«, spreminja, in samo pojmovanje, kdo spada v skupino »ljudje«, skozi čas spreminja. A vendar se skozi čas ta oblika širi. Zavzema vedno večji krog ljudi, ki ustvarjajo sisteme in ideje, skozi katere prevzemajo oblast peščice ali posamezniki. Vedno večji je spekter tega, kar se definira pod pojmom ljudi. Lahko bi rekli, da se demokracija počasi, ampak res počasi, pomika proti svojemu idealu. Ta ideal se zdi kot iluzija, ki na koncu vedno pade pod težo percepcije, da je to samo lovljenje konca mavrice. » Demokratični ideal razmišlja v okvirih vladanja ponižnih, od ponižnih, za ponižne, vsepovsod in kjer koli.« (Kean 2009, 855)

Potem se skozi zgodovino ničkolikokrat prikaže še ena iluzija znotraj demokracije, ki jo vedno znova spravi na kolena. To je občutek ravno v dejstvu, da ni fluidna in da je njen ideal dosežen in bistvo doseženo. Ničkolikokrat se je skozi zgodovino pokazalo, da je zmotno razmišljanje o absolutnosti in dokončnosti demokracije. Občutek, da je nekaj, kot pravijo »set in stone«, oziroma kot bi temu rekli pri nas, »zabetonirano«. Teorije o njeni končnosti, sploh pompozne, kot smo jih videli na začetku devetdesetih, ko so pisatelji, kot so Francis Fukuyama in drugi, pisali o končnosti demokratičnega razvoja, podprtega z zahodnim kapitalizmom, so vse prej kot to. Kot bomo tudi videli, ko se bomo v nadaljevanju posvetili vsem problemom, ki jih ima trenutno demokracija povsod, kjer se nahaja in se je nahajala. Če

je zgodovina kaj prikazala, je dejstvo, da se njen pomen konstantno spreminja v skladu s časom in prostorom, da je kot omenjeno fluiden in vse prej kot dokončen. Ljudje skozi to fluidnost demokracije v njenem pomenu iščejo načine, kako čim bolj učinkovito vladati samim sebi, svojemu okolju in živeti v harmoniji z drugimi. Ravno to pa je hkrati njeno najmočnejše orožje in njena največja šibkost, njen adut in njen kriptonit.

Demokracija je konstantno preizpraševanje, adaptiranje, fluidnost v iskanju skupnega delovanja za vse. Ravno to je tisto, kar nas zgodovina demokracije uči. Preizpraševanje je nujno! Takoj, ko se ne preizprašujemo, je ne prilagajamo, se ne premikamo k njenemu idealu v času in prostoru ali takoj, ko ji dajemo kakršnekoli dokončne oblike, se njena moč spremeni v njeno krhkost.

4 DEMOKRACIJA IN NJENA GLOBALNA KRIZA

Preden nadaljujemo s predstavniškimi demokracijami in zakaj lahko govorimo o krizi predstavniške demokracije, se moramo za trenutek ustaviti pri vsesplošnem stanju sveta in demokracije v današnjem svetu. Ker, kot smo omenili že v prejšnjem poglavju, je demokracija danes postala globalni pojav. Skozi čas je vedno več držav postalo po osnovnih standardih demokratičnih, in s tem je demokracija postajala kot sistem globalna sila. Znotraj tega in zaradi takšnega hitrega porasta, kot sem ga prikazal, so se pojavili kar prenekateri problemi, potrebe in nerešena vprašanja. Te težave so se, kot je to opazil tudi Held skoraj dvajset let nazaj, začele pojavljati vzporedno s porastom demokracij v svetu.

Danes smo pred presenetljivim paradoksom, ki ga moramo omeniti v sklopu sodobne ere: od Afrike do Vzhodne Evrope, Azije do Latinske Amerike, več in več nacij in skupin se zavzema za ideje demokracije. Ampak to počno ravno v trenutku, ko je sama učinkovitost demokracije kot nacionalne oblike politične organizacije pod vprašanjem. Ko so precejšnja področja človeške dejavnosti postopoma organizirajo na regionalni ali globalni ravni, je usoda demokracije in neodvisne demokratične države prežeta z težavami. (Held 1998, 11).

Te težave, kot jih je opazil Held, pa so se od takrat samo stopnjevale in privedle do stanja, ki ga bom prikazal v nadaljevanju. Zato se bom v tem delu poskušal dotakniti realnosti

stanja demokracije v svetu danes. Zato bom poskušal prikazati, kako se demokracije in nedemokratski sistemi odmikajo ali približujejo idealom tega, kar se danes splošno označuje za demokratično. S tem bom lahko nato prikazal dejanski obstoj globalne krize demokracije. To bo služilo kot potrditev potrebe po spremembah, ki jo poskušam skozi to delo predstaviti.

4.1 FREEDOM HOUSE POROČILO

Za prikaz tega bom tako uporabil dogajanja v svetu v zadnjem letu. Za prikaz trenda krize in upada demokratičnih standardov pa se bom navezoval tudi na zadnja desetletja. Pri tem bom uporabljal nekatere dogodke v svetu, ki so tako ali drugače zamajali demokratične temelje v nekaterih državah in svetu. Za prikaz bolj konkretnih podatkov, ki zajemajo širok spekter držav in se približujejo nečemu, čemur bi lahko rekli globalna analiza stanja demokracije v svetu, pa si bom sposodil analizo Freedom House - Freedom in the world 2015. To sem si sposodil, ne ker bi tukaj šlo za to, s čimer bi se vsi strinjali, da je najpopolnejša analiza demokratičnega stanja ali standardi, po katerih bi se vsi strinjali, da bi se demokracija morala klasificirati. Ampak zaradi drugih lastnosti, ki jih to letno poročilo ima in so za analizo in prikaz krize nadvse uporabni.

Prvo, kar pade v oči, je dejstvo, da gre za analizo stanja liberalne demokracije in njenih standardov. Marsikdo bi lahko izpodbijal, da se pri tem ne upošteva možnosti različne interpretacije tega, kaj demokracija je in, da je liberalna demokracija, kot se jo interpretira skozi to poročilo, vse prej kot tisto, čemur se sledi v okviru ideala demokracije. Vendar ne moremo mimo dejstva, da je danes to sistem in ideal, ki je v uporabi v večini primerov, ko se govori o demokraciji. Nekatere države ga prakticirajo, druge pravijo, da ga prakticirajo in tretje ga ravno zaradi teh idealov zavračajo. Zato je tudi to poročilo iz tega vidika za potrebe mojega dela zelo uporabno, saj predstavlja stanje demokracije skozi to, kar se danes smatra za demokratične ideale, ki se jim globalno sledi. In če se skozi te ideale in skozi to analizo, ki je ena izmed globalno najbolj priznanih interpretiranih, kar se stanja demokracije v svetu tiče, prikazuje kritično stanje demokracije. Je to še toliko večji dokaz o obstoju te krize, kot če bi delali ali interpretirali kakšno drugo poročilo, ki že v osnovi prepoznava probleme trenutnega razumevanja demokracije skozi liberalno demokracijo in vsega, kar pride z njo. Tako, da bom uporabil to poročilo in bom ravno skozi to, kar je in to, kar predstavlja, še toliko lažje prikazal krizo demokracije in potrebo po njenih spremembah, kar je tudi moj namen.

Druga lastnost, ki je iz tega poročila zame nadvse uporabna, pa je dejstvo, da to poročilo zavzema večino držav in se tako poskuša približati temu, kar bi lahko rekli globalno poročilo o stanju demokracije v svetu. Kot sem omenil že v prejšnjem poglavju, je to danes nujno, če se pogovarjamo o demokraciji, saj se sicer težko, če nimamo vsaj v skrajnem perifernem vidu globalnosti demokracije in njenega stanja.

S kombinacijo teh dveh lastnosti v povezavi z metodologijo, ki ponovno sloni na idealih, omenjenih v prvi lastnosti tega poročila, dobimo tudi statistiko. Krajša obrazložitev metodologije je spodaj. Natančna in obsežnejša metodologija pa je dosegljiva na njihovi spletni strani, katere natančen naslov je med viri. Ta je uporabna, ko govorimo o krizi tega, kar se danes v veliki meri smatra pod demokracijo.

Preden nadaljujem o rezultatih, je treba predstaviti okvir, v katerem se ustvarja metodologija. Skozi to bo potem lažje razumevanje rezultatov in jim bo to tudi dalo dejansko težo.

Freedom in the world 2015 ocenjuje stanje svobode v 195-ih državah in 15-ih teritorijih skozi leto 2014. Vsaka država in teritorij in pripisani dve numerični oceni od 1 do 7 za politične pravice in državljanske svoboščine, kjer 1 predstavlja najbolj svobodno in 7 najmanj svobodno. Ti dve oceni sta osnovani na rezultatih, pripisanih nadaljnjim 25-im bolj podrobnim indikatorjem. Povprečje države ali teritorija pri ocenah političnih pravic in državljanskih svoboščin odločajo, ali je država klasificirana kot svobodna, delno svobodna ali nesvobodna. Metodologija, ki je pridobljena iz splošne deklaracije o človekovih pravicah, je uporabljena pri vseh državah in teritorijih ne glede geografsko lokacijo, etično ali religijsko sestavo ali nivo ekonomske razvitosti. Freedom in the world ocenjuje pravice in svoboščine v realnem svetu, ki jih uživajo posamezniki namesto vlad ali vladne uspešnosti same po sebi. Na politične pravice in državljanske svoboščine lahko vpliva tako država kot nedržavni igralci, vključno z uporniki in drugimi oboroženimi skupinami. (Freedom House 2015a, 2)

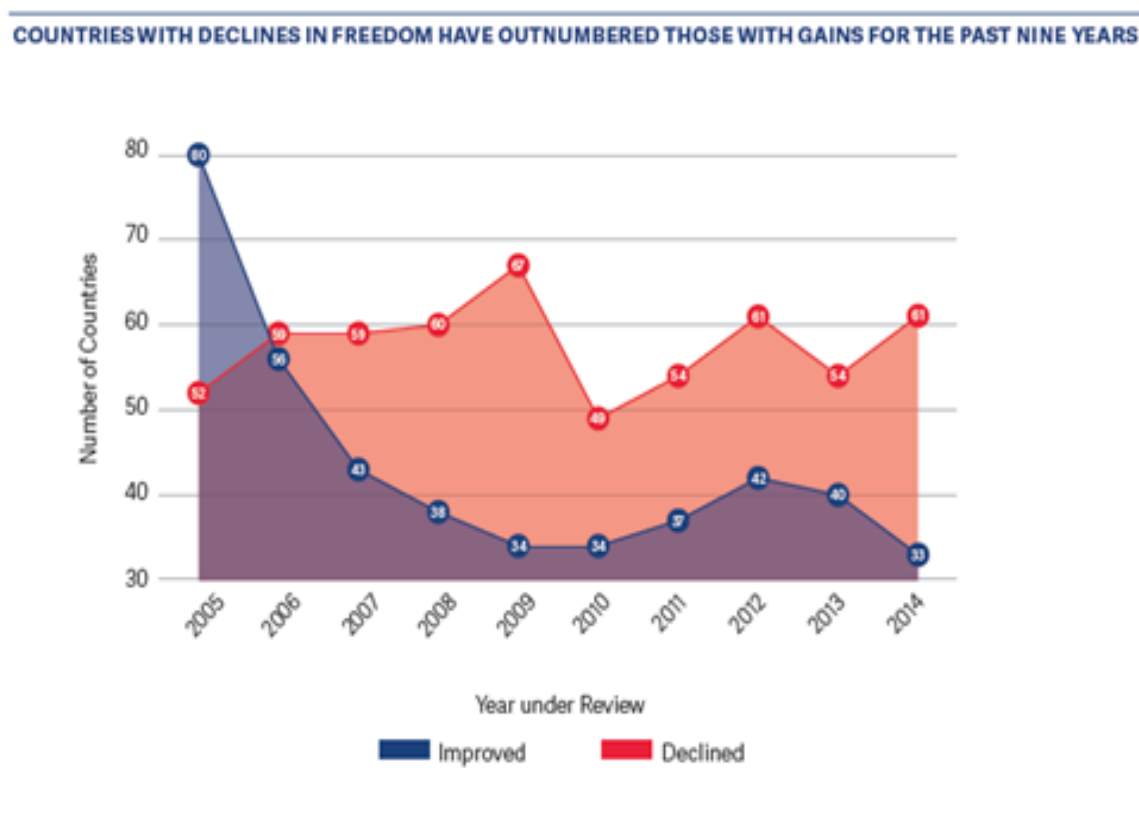
Stanje same demokracije v svetu v letu 2015 in trendi, ki jih lahko razberemo iz dogajanja in premikov v zadnjem desetletju, pa bom poskusil povzeti / zavzeti na podlagi zgoraj opisanega v nadaljevanju tega poglavja.

4.2 GLOBALNI PADEC DEMOKRATIČNIH STANDARDOV

Kot vemo, so v prejšnjem letu in do danes svet pretresli prenekateri dogodki, ki govorijo že sami po sebi o krizi demokracije, ali vsaj o krizi njenih vrednot in standardov. Ko pa vse te dogodke začnemo seštevati in dobivati rezultate, jih lahko označimo za globalne. Dobimo zaskrbljujočo sliko trenutnega stanja. Še toliko bolj, ko te podatke primerjamo s preteklimi leti in dobimo trend tega, v katero smer se pomikamo v kontekstu demokracije in njenih vrednot.

Za začetek vzemimo v pregled nekatere podatke, ki v omenjenem poročilu v nebo vpijoči, da je nekaj zelo narobe. Kot lahko ugotovimo skupaj s tem poročilom, »sprejem demokracije kot dominantne oblika vladanja in internacionalnega sistema, zgrajenega na demokratičnih idealih, še ni bil pod večjo grožnjo v kateremkoli trenutku v zadnjih 25 letih.« (Freedom House 2015a, 1) Temu je, glede na podatke in stanje, ki ga lahko opazimo v svetu, res težko oporekati. Dvakrat več držav po zgoraj omenjenih parametri beleži padec parametrov kot tistih, ki beležijo rast. Tak trend pa se odvija že zadnjih 9 let. »66 proti 33, s tem, da je število pridobitev doseglo najnižjo točko v zadnjih 9 letih, od kar se je ta erozija začela« (Freedom House 2015a, 1)

Graf 4.1: Države z padcem svobode in države s pridobitvami »svobode«

Vir: Freedom House (2015, 4).

Razlogi za tak upad parametrov demokracije pa so seveda različni in drug drugega napajajo, tako znotraj držav kot na zunaj. Kriza, ki se pojavlja znotraj določenih držav, seveda v današnjem času hitro preseže nacionalne meje in se začne odražati tako na regionalnem področju kot seveda tudi na globalnem.

4.3 RAZLOGI ZA GLOBALNI PADEC DEMOKRATIČNIH STANDARDOV

Razlogi za upad so različni in drug drugega napajajo. Lahko bi rekli, da gre za domino efekt. Poglejmo si tiste najbolj v oči bodeče razloge za takšne rezultate. V zadnjem času beležimo porast ekstremističnih skupin, ki povzročajo teror in strah prebivalcev držav, v katerih živijo. Nedemokratično vladanje dostikrat predstavlja zelo plodna tla za porast takšnih skupin. Tu so trenutno najbolj na udaru Irak, Sirija, Pakistan, Nigerija in seveda bi lahko še naštevali. Nekatere so trenutno pod udarom ISIS-a, katerega napajanje je bilo podkrepljeno seveda z nestabilnim ali enostranskim vladanjem. To pa je bilo nemalokrat direktno ali indirektno rezultat delovanja nekaterih velesil pod pretvezo širjenja demokracije, ki se je, kot je sedaj očitno bolj kot prej, pokazalo za vse prej kot to.

Takšni dogodki pa seveda odmevajo po svetu in širijo strah, ki večinoma predstavlja ponovno popolne pogoje za vse prej kot demokratične spremembe. Ta strah in občutek pritiska, da vladam in avtoritarnim voditeljem razloge, da vpeljujejo takšne in drugačne omejitve na posameznikove in družbene pravice. Opazimo lahko vedno večji porast brezbržnosti za demokratične standarde, ki so nekoč bili tisti, ki se jim je sledilo. Sedaj pa lahko zasledimo ravno zaradi takšne podlage razlog za odvrčanje od takih standardov. Kajti globalni trendi in obnašanje največjih velesil kaže v smer vedno večje brezbržnosti do teh standardov. To pa se nato odraža tudi na globalni ravni, kjer ni kontinenta, ki ne bi začutil tega trenda.

Vse to pa se v najočitnejši luči pokaže, kot že zgoraj omenjeno, skozi humanitarne krize, ki izvirajo iz kombinacije vsega tega. Begunci so rezultat nevzdržnih razmer, ki izvirajo iz zgoraj opisanega, so rezultat globalne krize in globalne nesposobnosti reševanja nastalih problemov. To pa je samo en obraz humanitarne krize. Begunci iz zgoraj opisanih razmer

nato sprožijo ponovno podlago v nekaterih državah za vzpostavljanje nedemokratskih standardov, ki so ponovno velik korak nazaj. To se odraža tudi v EU, kamor ljudje bežijo, nekatere države pa reagirajo vse prej kot demokratično. Tako vidimo rasti zidove na mejah EU in vedno večji porast skrajnih desničarskih strank, ki niso imele takšne podpore že vse od druge svetovne vojne. A razloge za migracije, kot je na primeru Libije, kjer poteka državljanska vojna, lahko velikokrat najdemo ravno v delovanju in posredovanju držav EU-ja in drugih velesil v imenu demokracije. Kot to ugotavljajo tudi pri Freedom House: »Nedemokratske prakse vodijo v državljansko vojno in humanitarno krizo. Olajšajo rast terorističnim gibanjem, katerih učinki se neizogibno širijo preko nacionalnih mej. Korupcija in slabo vladanje pa vzpodbujata ekonomsko nestabilnost« (Freedom House 2015a, 28)

Opazimo lahko tudi vedno večji porast pritiska vlad in voditeljev na svobodo izražanja in opozicijo. To se najbolj občuti pri omejevanju svobode medijev, manjšin, omejevanjem internetne svobode. Tukaj je cela paleta držav, ki se poslužujejo takšnih prijemov, od tistih največjih velesil, kot sta Kitajska in Rusija, do manjših, kot sta Egipt in Turčija. Tukaj je treba poudariti, da je teh držav seveda še veliko, so praktično povsod. Omenjene služijo samo kot primeri. Kitajska z vedno bolj odprtim napadom na tiste, ki jim predstavljajo opozicijo, Rusija s svojim prijemi, ki se dotikajo LGBT skupnosti, Egipt z odkritim napadom na opozicijo in Turčija z omejevanjem internetne svobode. Te države imajo z upoštevanjem demokratičnih standardov seveda še mnoge druge minuse, so samo primeri omejevanja svobode izražanja, manjšin in opozicije.

V svetu obstaja seveda še vedno veliko avtoritarnih držav ali držav, kjer ima oblast vojska ali pa jo vojska prevzema. To se je na primer zgodilo na Tajskem, kjer je vojska prevzela oblast, ki ne omogoča nikakršne demokracije, in se je tako v tem kontekstu zelo približala svoji sosedni Mjanmaru. Vedno večjo uporabo vojske za doseganje željenih ciljev lahko zaznamo tudi v Venezueli. Tako vidimo, da je trenutna kriza resnično globalna in zavzema celoten svet. Razlogi za upad so različni, a se istočasno dopolnjujejo in drug drugega napajajo. To potem skupaj tvori svetovno sliko stanja, v katerem se nahajamo, ki si jo lahko vizualno predstavljamo tudi skozi sliko na koncu tega poglavja, ki prikazuje svet po teh standardih.

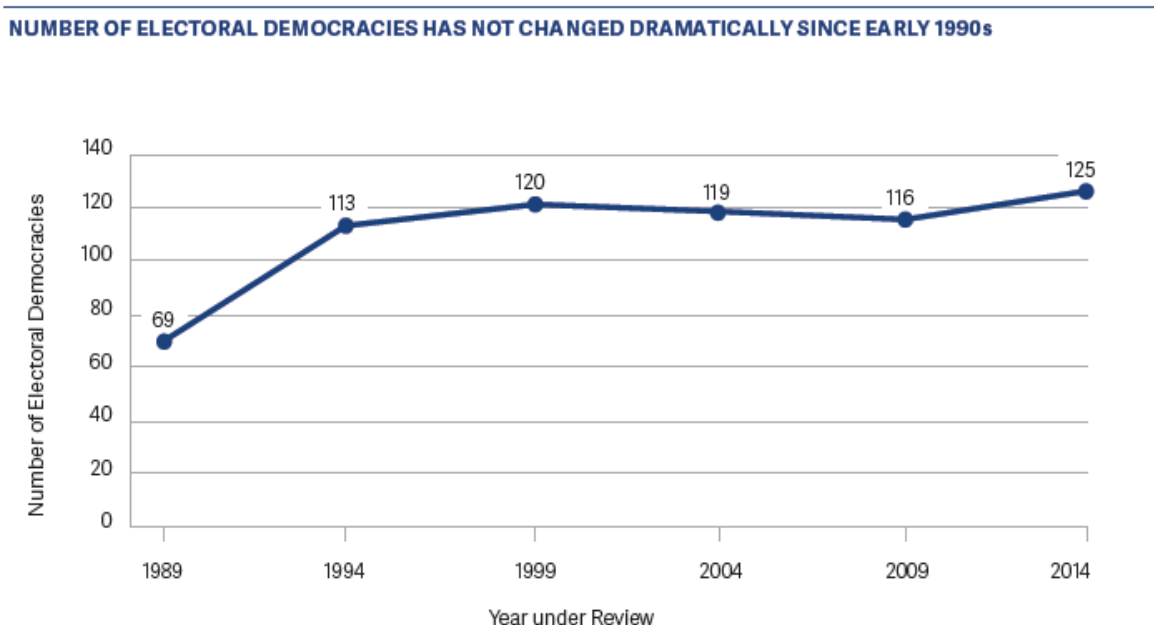
Razlogov za padec demokratičnih standardov je več in se velikokrat odvijajo kot domino efekt. Ta efekt v trenutnem času in prostoru pa je seveda globalen in se odraža v trenutnem stanju po državah. Skupen rezultat, ko se seštejejo vsa ta stanja po vseh državah in

kontinentih, pa predstavlja zgornji graf, ki tako prikazuje padec standardov po Freedom House metodologiji. Takšen padec in takšno stanje seveda govori o globalni krizi demokracije.

4.4 TREND STAGNACIJE DEMOKRACIJE

Poleg tega ti razlogi prinašajo še druge posledice. Kažejo namreč tudi, da se samo število demokracij v svetu ni kaj drastično spremenilo od začetkov 90ih. Je bolj ali manj stagniralo.

Graf 4.2 : Število demokracij skozi leta

Vir: Freedom House (2015, 6).

To govori veliko o tem, kako se gleda na demokracijo. Kako se jo vidi v svetu kot možnost in željo, kot sistem, ki se mu želijo države in njihovi ljudje približati. Tukaj je ta zagon, ki ga je demokracija imela, pred tem obdobjem stagniranja več kot očitno usahnil. Razlogov za to stagniranje pa je seveda veliko, nekateri izmed njih so opisani zgoraj.

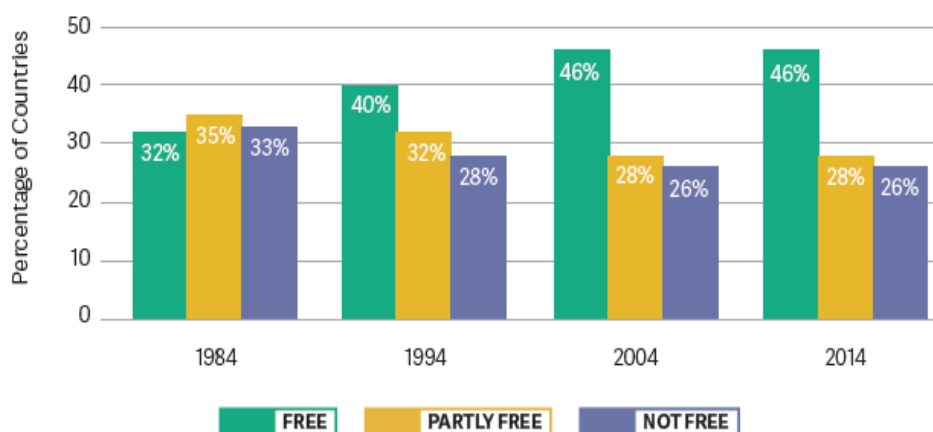
Treba je tudi razumeti, da je velik poskok demokracij predstavljal zagon ob padcu železne zavesne in posledice, ki jih je takšen dogodek prinesel za sabo. Potrebno se je zavedati, da gre pri veliko od teh demokracij za formalno mimikrijo demokracije, kar izvira iz tega, da naj bi te države imele demokratične volitve. Te pa so dostikrat mimika, da države delujejo,

vsaj delno demokratično. V resnici pa so volitve, ali zelo dirigirana predstava, ali zelo omejene, ko pride do tega, kdo lahko voli, ali pa se rezultati volitev enostavno priredijo. To je seveda tudi zelo pomembno, ko govorimo o demokracijah, ki se kot take oglašujejo skozi svobodne volitve.

Še en graf v tem poročilu govori podobno zgodbo. To je graf, ki je ponovno jasen pokazatelj, da se je napredek demokracije kot sistema, ki se mu sledi, in se ga smatra kot najboljša oblika vladanja, za ljudi ustavil.

Graf 4.3: Procenti držav glede na nivo »svobode«

WHILE OVERALL FREEDOM HAS INCREASED SINCE 1984, IT HAS RECENTLY PLATEAUED

Vir: Freedo House (2015, 8).

Ta graf predstavlja predvsem stagniranje vrednot in idej demokracije. Saj predstavlja isto stanje za zadnjih deset let, kar se tiče parametrov, ki so osnovani na tem, kar se danes smatra pod vrednote in cilje, ki naj bi se jim znotraj demokratičnih sistemov približevali. In če je kaj lahko zaskrbljujoč znak, je verjetno to, da demokracija kot globalni ideal stagnira in se ne spreminja. Ravno to pa je ena izmed nevarnosti demokracije. Kot sem omenil, in kot tudi zgodovinske izkušnje prikazujejo, če se demokracija ne širi, ne spreminja, se ne adaptira in zaradi kakršnega koli razloga omejuje, je soočena z nevarnostjo, ne njenega preizpraševanja znotraj demokracije, ampak se ta vprašanja začno nanašati na samo potrebo po sledenju

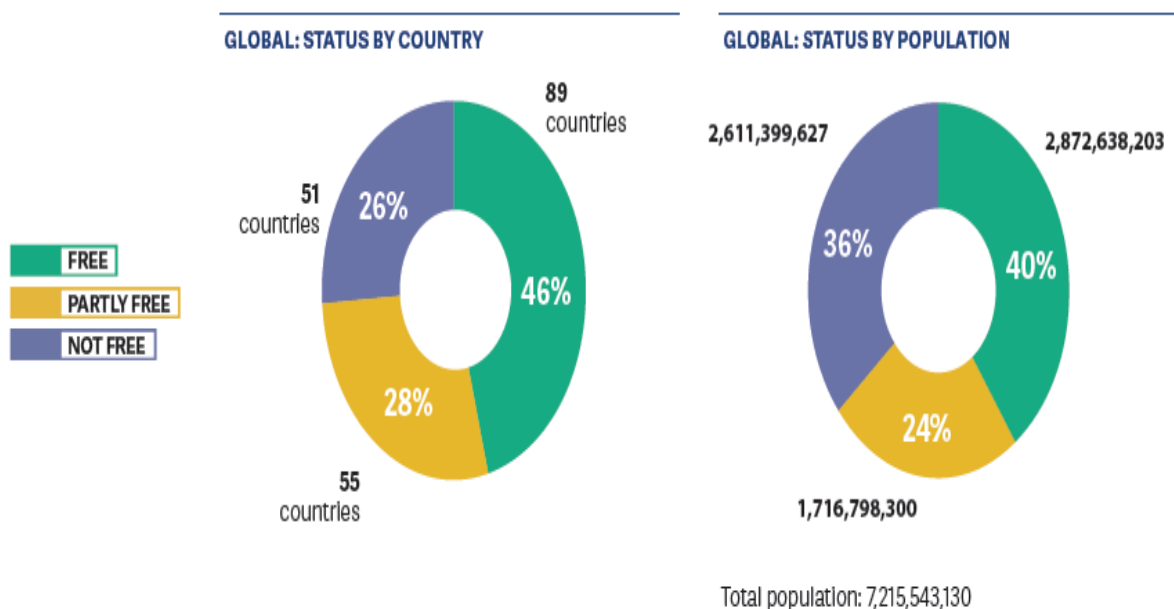
njenim idealom. Iz vseh teh podatkov tako ni težko razbrati, da je mogoče demokratični pohod v začetku 90-ih dajal občutek o samoumevnosti in končnosti demokracije, kar pa se je sedaj na globalni ravni pokazalo vse prej kot res, da demokracija resnično nima nobenih zagotovil in zgodovinske garancije.

Vsa omenjena dogajanja in podatki več kot očitno prikazujejo samo krizo demokracije. Globalno gledano je žarišč po svetu seveda še več. Omenjeni, kot že rečeno, naj služijo samo kot primeri, kaj pomeni padec standardov, potem je potrebno pogledati celotno zgodbo.

To poročilo je predvsem uporabno za prikaz globalnega stanja demokracije in njegovih trendov, saj zavzema celoten svet po enotni metodologiji. Tukaj seveda ne mislim, kot že rečeno, da je to poročilo popolno ali njegova metodologija popolna. A vendar povzema svojo metodologijo po tem, kar se danes smatra za demokratične standarde po svetu. Ravno zato je uporabno, če želim prikazati realno globalno sliko. Kajti, če lahko znotraj obstoječih standardov vidimo tako drastičen upad slednjih, je to še večji alarm, da nekaj ne deluje, kot bi moralo, da so potrebne spremembe.

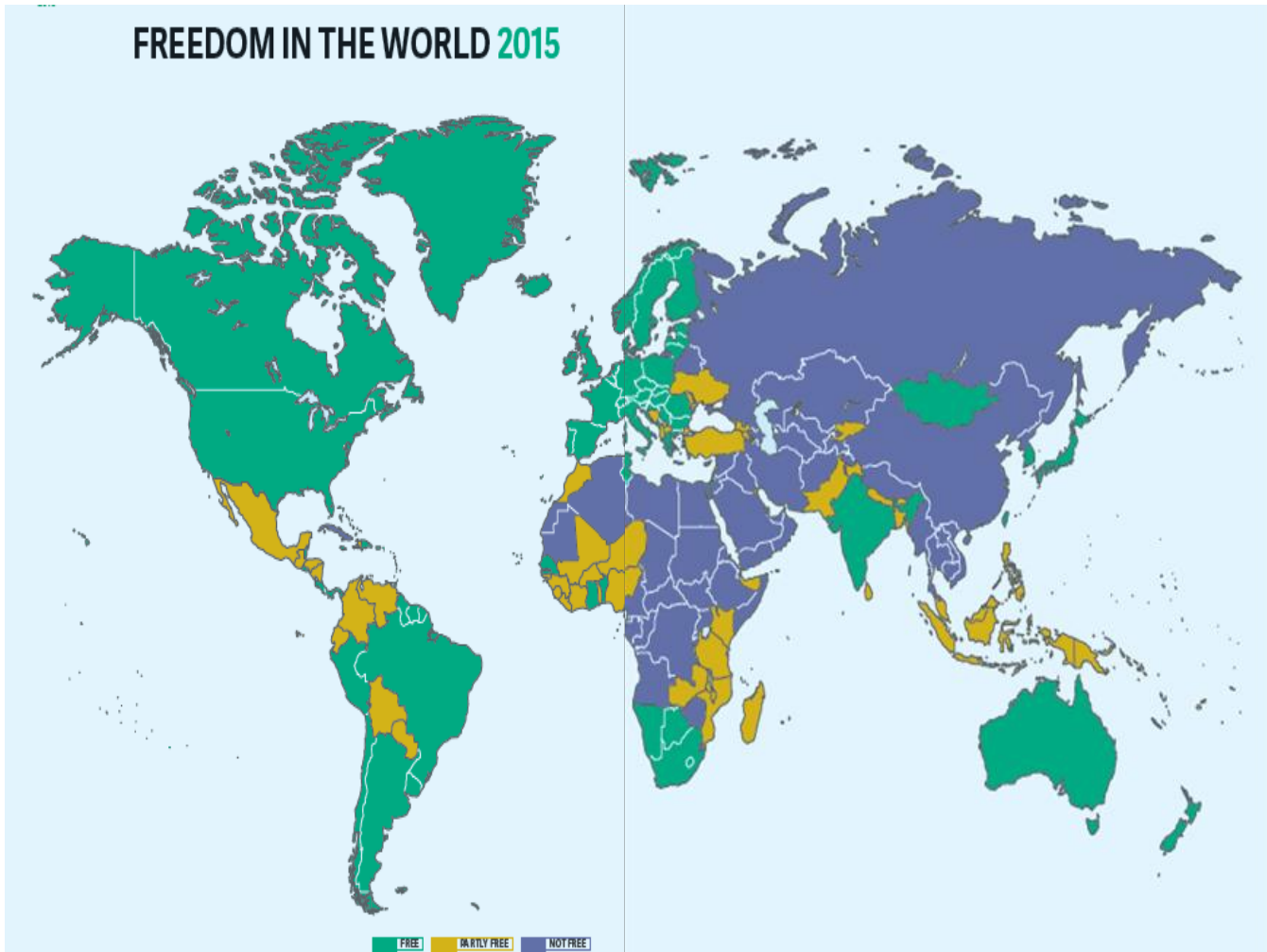
Preden pa se lotim zaključka tega poglavja in obnove tega, kaj lahko iz njega potegnem za potrebe svojega dela, je spodaj še en graf in slika, ki prikazujeta obstoječe globalno stanje demokracije skozi metodologijo, ki je bila omenjena zgoraj. Tako graf kot slika služita kot vizualni prikaz globalnega stanja in kot dodaten pripomoček za predstavo zgoraj opisanega stanja.

Graf 4.4: Procenti »svobodnih«, »delno svobodnih« in »nesvobodni« ljudi in držav v svetu

Vir: Freedom House (2015 ,8).

Slika 4.5: Globalna slika »svobodnih«, »delno svobodnih« in »nesvobodnih« držav.

Vir: Freedom House (2015, 14-15).

Več kot očitno ti podatki kažejo, da obstajajo globalni problemi, ki pa jih nikakor ne rešujemo globalno. Kot že omenjeno v prejšnjem poglavju, resnično nimamo učinkovitega kanala, skozi katerega bi naslavljali vprašanja, ki bi se morala reševati globalno. Države vedno postavijo svoje interese pred globalne interese. Globalne velesile pa se namesto globalnega sodelovanja vedno bolj v imenu lastnih interesov, ki so po navadi gospodarske narave, zatekajo v gradnjo novih izključujočih povezav med državami. To seveda v veliki

meri izhaja iz dejstva, da so tudi globalni nazori, oziroma njihovo razumevanje, različni. A ravno ta kriza in njen domino efekt preko vseh ustvarjenih mej govori, da si takšnih delitev ne moremo več privoščiti. Večina izmed teh problemov, če bi se jih naslavljal resnično globalno, so rešljivi v kolektivni akciji. A brez transformacije globalne politike, ki bo potrebna vsaj v začetku v obliki nekih korekcij obstoječih institucij in kasnejšega preizpraševanj teh, se bodo te spremembe odvijale ali prepočasi ali pa sploh ne. Še vedno pa je potrebno, da imamo pred sabo dejstvo, da bodo takšne spremembe težke brez sprememb v samih državah, saj se te potem skupaj reflektirajo na globalno raven.

4.5 SKLEP GLOBALNEGA STANJA

Vse to tako kaže samo v eno smer in to je, da je sama demokracija kot ideal in praksa v veliki globalni krizi. Mimo tega dejstva ne moremo, sploh če pomislimo na to, da dogodki in izbrani podatki kažejo samo neko grobo stanje skozi metodologijo, ki naslavlja samo osnovne standarde. Tukaj sploh, kot že prej omenjeno, ni samega preizpraševanja problemov, ki se pojavljajo znotraj držav, ki dosegajo sicer po teh osnovnih standardih najvišje ocene. Vemo pa, da je tudi znotraj teh držav seveda tudi ogromno problemov, ki najedajo zaupanje v trenutne standarde demokracije. K izvoru tega nezaupanja in krizi, ki izvira iz njega, pa se vrnemo v naslednjem poglavju, ki bo, v kombinaciji s tem, služilo kot prikaz vseobsegajoče krize demokracije in posledični potrebi po njenem preizpraševanju.

Bolj kot kdaj koli v zadnjih desetletjih je očitno, da je demokracija nujna preizpraševanja in da je to vprašanje, ki si ga bomo morali zastaviti tudi s pogledom na globalno stanje. Demokracija mora ponovno dobiti svojo fluidnost v času in prostoru ter biti njemu primerna. Trenutno se namreč zdi, da ne samo stagnira, ampak v velikih primerih tudi zaradi globalne stagnacije, ki najeda samo vero v demokratične procese, celo nazaduje. Očitno je, da bo potrebno iznajti in preoblikovati demokracijo tako, da bodo ljudje skozi njo lahko začeli preizpraševati in tako preoblikovati trenutno globalno stanje, v katerem smo se znašli.

5 KRIZA PREDSTAVNIŠKIH DEMOKRACIJ?

Pa začnimo z orisom tega, kar lahko vidimo znotraj današnjih predstavniških demokracij kot krizo. V preteklih poglavjih sem poskušal predstaviti, kaj demokracija je skozi njen razvoj in spremembe. Kaj je tisto, kar je ključnega za razumevanje in uporabo demokracije skozi čas in s tem danes. Prav tako pa sem se dotaknil trenutnega globalnega stanja. V tem delu se bom posvetil predvsem zmanjšanju zadovoljstva nad delovanjem obstoječih in tistih bolj utrjenih demokracij. Ker je v veliki meri to odvisno predstavniške funkcije, saj se skozi njo demokratični sistem legitimizira, bom poskušal prikazati krizo demokracije in njene predstavniške funkcije skozi nezadovoljstvo z njenim delovanjem. Iz tega pa lahko seveda izvlečemo veliko potrebo po njenih spremembah in s tem spremembah demokracije, kot jo razumemo danes, kar je tudi moj namen. Na koncu pa se bom dotaknil tudi Slovenije in podatkov, ki govorijo o nezadovoljstvu ljudi z trenutnim stanjem demokracije. Skozi ta prikaz bo tako še enkrat več jasno to, kar sem se odločil prikazati skozi svoje delo. To je nujnost preizpraševanja demokracije in nujnost izrabljanja njene v prejšnjih poglavjih omenjene fluidnosti. Preden pa se lotim same krize, je potrebno orisati kaj sploh predstavništvo je in ga opredeliti.

5.1 OPREDELITEV PREDSTAVNIŠTVA

Kot sem bolj natančno opredelil v prejšnjih poglavjih, je pomen demokracije zelo fluiden pojem. Verjetno pa ni bilo večjega preskoka v teoretičnem razmišljanju o demokraciji in kasneje njeni formulaciji v realnosti, kot je preskok v predstavniško funkcijo demokracije. »Vlada, ki je organizirana v skladu z načeli predstavništva, je konec osemnajstega stoletja veljala za nekaj, kar se je korenito razlikovalo od demokracije, dandanes pa velja za eno od njenih oblik« (Manin 1995, 15) To je veljalo tudi zato, ker kot ugotavlja Della Porta »Predstavniški sistem, ki ga je sicer mogoče spraviti v sklad s sodobnim pojmovanjem demokracije, vključuje tudi močne prvine oligarhije v pomenu, da število tistih, ki sprejemajo odločitve zožuje na ozko elito.« (Della Porta 2003, 159). A vendar se je oblikovala predstavniška demokracija, ki danes predstavlja primarno obliko demokracije in si jo marsikdo težko predstavlja v drugih okvirjih. Samo predstavništvo pa ima znotraj demokracije vsaj tri pojmovanja.

Epistemološko gledano pomeni izraz predstavljati: »ponovno predstaviti in v širšem pomenu narediti, da bo navzoč nekdo, ki ni prisoten, ali nekaj kar ni prisotno. Onkraj te točke

pa se teorija predstavništva razvija v tri smeri glede na to, ali se poveže: a) z idejo mandata ali pooblastila; b) z idejo predstavništva, se pravi podobnosti in istorodnosti; c) z idejo odgovornosti,« (Sartori 1990, 217)

V prvem pomenu oziroma smeri gre predvsem za pomen mandata kot nekakšne naloge, ki ti jo nekdo drug dodeli, da jo opraviš namesto njega. Kot da ti nekdo dodeli pooblastilo. »Politik, ki je izvoljen v parlament, vsaj v določenem obsegu deluje na podlagi ljudskega mandata. Njegova moč izvira iz pooblastila, ki ga dobi od volilcev. Dejansko je osrednji vidik demokracije prav sposobnost predstavljanih, da odtegnejo pooblastilo tako, da predstavnika ne izvolijo ponovno.« (Della Porta 2003, 160) A vendar gre danes pri političnem predstavništvu za drugačno obliko, ki ga pravno pojmovanje predstavništva ne zavzema. Ne gre več za imperativni mandat, gre za neodvisni mandat, kjer se tisti, ki so izbrani, odločajo po svoji lasni presoji. »Predstavniki, kakor koli so že izbrani, predstavljajo to prebivalstvo v celoti. To je v obsegu, v kakršnem se predstavlja kot enotno telo in konstituira nacijo« (Pizzorno 1996, 965) Znotraj razumevanja predstavništva kot mandata se pravi, skozi pravno pojmovanje, je tako prišlo do velike spremembe tega, kar se razume pod mandat predstavnika. » Predstavništvo torej označuje oblast, ki je dana predstavnikom, da se istovetijo z narodom in da odločajo v njegovem imenu.« (Della Porta 2003, 161) ali kot pravi Gard: »Nevezani ali reprezentativni mandat pomeni, da izvoljeni predstavnik predstavlja ljudstvo kot celoto in tako ni vezan na navodila svojega volilnega telesa. (Grad v Rangus in Zajc 2010,734) Tako je imperativni mandat prešel v neodvisno predstavništvo kot ga poznamo v veljavi danes. Kot bomo videli v nadaljevanju, se lahko veliko nezadovoljstva navezuje ravno na odtujenost, ki je posledica občutka nepredstavljenosti ravno zaradi te lastnosti. Reprezentacija je v takšnem okviru resnično postala še bolj podobna »črni skrinji« kot jo opiše Pitkin. »Reprezentacija je kot nekakšna »črna skrinja«, oblikovana iz naslova začetne podarjene avtoritete, znotraj katere lahko predstavnik počne kar hoče« (Pitkin 1997, 39) Pod kar hoče lahko tukaj razumemo kot zgoraj opredeljeno, da je interpretacija tega, kar je za narod najbolje, prepuščeno čisto njegovi presoji.

Drugo pojmovanje predstavništva pa je sociološko. V tem pomenu gre za reprezentativnost, podobnost, da je predstavnik kar se da podoben tistemu, ki ga predstavlja. Lahko bi rekli, da gre za občutek ogledala. Oziroma, kot je napisal Sartori, da se: »Počutimo zastopani, če nas predstavlja nekdo, ki sodi v kalup našega lastnega 'izvora', ker domnevamo, da nas ta oseba 'pooseblja. Povsem verjetno je, da ima posameznik občutek, da je zastopan bolje, če je njegov predstavnik nekakšen alter ego, nekdo »kot on sam« nekdo, ki ravna, kot bi

ravnal tudi sam, ker je (eksistenčno ali po poklicu) enak njemu« (Sartori 1990, 227) Vendar se to dan danes tudi kaže kot pogled, ki v realnosti ne prinaša rezultatov, ki bi jih ljudje iz naslova podobnosti med njimi in predstavniki pričakovali. »Četudi bi parlament res odražal značilnosti prebivalstva, pa ni prav nič nujno, da bi povzemal tudi njegove zahteve.« (Della Porta 2003, 161). To pa nas pripelje že tudi do tretjega pomena predstavništva.

Predstavništvo kot odgovornost. V osnovi ta pomen predstavništva govori, da so tisti, ki nas predstavljajo, nam odgovorni v svojem delovanju in rezultatih svojega delovanja. Svoje delovanje pa so dolžni tudi prikazovati in biti pod našim nadzorom. »Izraz odgovorna vlada povezuje dvoje različnih pričakovanj: a) da bo vlada dovzetna ali občutljiva, ker je dolžna odgovarjati za to kar počne; b) da se bo vlada vedla odgovorno, tako, da bo ravnala učinkovito in usposobljeno.« (Sartori 1990, 228) Ti dve ideji pa sta dostikrat oziroma v konstantnem konfliktu med idejo predstavljanja državljanov in vladanju državljanom. Politično predstavništvo je tako tudi kot pravi Cotta: »V možnosti nadzora nad politično močjo, prepuščenega tistemu, ki moči ne more uveljavljati sam. Glede na namen bi lahko torej predstavništvo opredelili kot poseben politični mehanizem, namenjen udejanjanju odnosa obveščanja in (rednega) nadzora med vladanimi in vladajočimi« (Cotta 1991, 929) To je pa tudi, kot že omenjeno v opisu nadzorstvene demokracije, ena izmed najmočnejših sprememb glede na demokracijo pred drugo svetovno vojno in demokracijami danes. Predvsem gre tu za vedno večjo možnost za nadzor skozi nove institucije nadzora ter možnosti ljudi, da skozi različne kanale nadzorujejo delovanje vladajočih. Skozi to veliko ljudi vidi tudi možnost nadaljnjega razvoja demokracije. Tako bi ljudje dobili nazaj tisto, kar največkrat čutijo, da so izgubili v okviru predstavniške demokracije. To je stik z tistimi, ki vodijo sistem v njihovem imenu ter odločitve, ki jih sprejemajo v njihovem imenu. Skozi to se da približati tisti ideji političnega predstavništva, kjer je »učinek ta, da je drugim poverjena moč vladanja v imenu in v korist prvih, in ta, da nosijo pred samimi državljani politično odgovornost za svoja ravnanja« (Cotta in drugi 2001, 316) K odtujenosti od občutka predstavljenosti pa se vrnem v nadaljevanju.

V tem poglavju sem tako hotel samo okvirno prikazati opredelitve, kaj vse bi naj predstavništvo bilo in obsegalo. Skozi te opredelitve je lažje nato razumeti, kaj gre narobe, ko predstavništvo začne izgubljati stik z lastnim bistvom, ko predstavništvo ne opravlja več svojih funkcij, kot so opredeljene zgoraj. S tem začne celotni sistem demokracije izgubljati svojo legitimnost. S tem pa seveda potem ne moremo mimo dejstva, da je takšen sistem v resni krizi. Kajti sistem, ki ogroža svojo legitimnost, ogroža svoje temelje. Ampak s

prepoznavanjem takšnega stanja lahko prepoznamo tudi nujnost preizpraševanja trenutnega stanja demokracije in iskanja fluidnosti demokracije.

5.2 NEZADOVOLJSTVO S PREDSTAVNIŠKO DEMOKRACIJO

V nadaljevanju se bom dotaknil še enega problema, s katerim se soočajo demokracije danes, to je nezadovoljstvo s samo demokracijo v demokracijah. Prikazal bom, da velik del tega nezadovoljstva izhaja iz problema predstavništva. Občutka odtujenosti od tega, kar legitimira sam sistem demokracije. To je povezanost in delovanje predstavniške funkcije v skladu z njihovim pričakovanjem. Saj kot lahko zasledimo tudi v najbolj osnovnih / klasičnih definicijah demokracije »Klasične opredelitve demokracije poudarjajo vlogo legitimnosti, ki jo podeljujejo državljanji.« (Della Porta 2003, 34) ali kot pravi Zajc »legitimna je torej oblast, ki deluje s pristankom in v dobrobit državljanov in ščiti njihove pravice« (Zajc 2004, 104) To bo služilo kot še en dokaz več k temu, kar želim prikazati, to je, da se je demokracija resnično znašla v krizi. Da kriza ni samo vezana na »šibke« demokracije oziroma tiste, ki po Freedom Housovih standardih ne kotirajo najvišje. Ampak tudi, ko je govora o ustaljenih demokracijah, oziroma tistih demokracijah, ki kotirajo najvišje na lestvici Freedom Housa. Prikazati želim nezadovoljstvo stanja, v katerem so se te demokracije kot take znašle in nezadovoljstvo ter nezaupanje v predstavniško funkcijo demokracije. »Almond in Verbra (1963) sta v svoji, zdaj že klasični raziskavi politične (civilne) kulture, poudarila pomen zaupanja za neovirano delovanje demokracije.« (Toš 2008, 70) Tako hočem prikazati še dodatno nujnost več, ko pride do govora o nujnosti evolucije demokracije v času in prostoru. Kot je bilo prikazano v prvem poglavju, je potrebno, kadar se pojavijo takšne težnje in nezadovoljstvo, nujno preizprašati obstoječi demokratični sistem, če ga nočemo zapisati zgodovini.

Demokracija, kot rečeno, ni kriza samo v grobih okvirjih tistih standardov, kot jih navaja Freedom House poročilo, ampak je potrebno pogledati dlje od tega. »Če sledimo Freedom House, lahko definiramo demokracije kot politične sisteme, katerih vodje so izvoljeni v tekmovalnem okolju med več strankami in več kandidati, kjer imajo legitimno možnost pridobiti moč (attaining power) ali v njej sodelovati.« (Warren 2004, 197) Težave pa se pojavljajo seveda tudi znotraj demokracij, ki že dolgo časa kotirajo najvišje v teh raziskavah. V osnovi zadovoljujejo vse standarde, o katerih govorijo v Freedom House

poročilih, kar se tiče razumevanja, delovanja institucij in idej v okviru zgoraj opisanega, a se problemi pojavljajo znotraj tega. »Če pogledamo nazaj na definicijo liberalne demokracije, lahko opazimo, da ne reflektira nekatere glavne elemente, ki so prisotni v konceptih in praksah demokracij, ki so se razvile v zadnjih dveh stoletjih. (Della Porta 2013, 56).

V zadnjih letih se je razvilo močno nezadovoljstvo in razočaranje nad demokracijo, ki se zdi, da se od ljudi vedno bolj odtuja. »Med širšimi sektorji svetovne populacije je več kriz, ki so se začele v 2008. To je povzročilo povečan občutek, da ljudje nimajo vpliva nad odločitvami, ki se dotikajo njihovih življenj. Občutek, da ali niso slišani ali se jih ne upošteva v kakršnikoli obliki s strani tistih, ki sprejemajo odločitve. Ti predstavniki pa tako ne delajo v korist ljudi« (Sitrin in Azzellini 2014, 40) To lahko zasledimo, če opazujemo samo dogajanja in proteste, ki so se zgodili po letu 2008 in svetovni gospodarski krizi.

Poleg lukenj v gospodarskem delovanju na globalni ravni je pokazala tudi luknje v delovanju demokracije. Prikazale pa se niso luknje zunaj sistema ampak znotraj. V samih ljudeh in njihovem nezadovoljstvu z upravljanjem sistema, ki bi naj bil upravljan v njihovem imenu in za njih. »Sodobne demokracije so soočene z izzivom. Ta izziv pa ne prihaja znotraj ali zunaj naroda. Namesto tega prihaja izziv s strani demokraciji lastnih državljanov. Ti so postali nezaupljivi do politikov, skeptični do demokratičnih institucij in razočarani nad tem, kako demokracija deluje.« (Dalton 2004, 1) Iz tega naslova so se tako pojavile razne raziskave, ki so potrjevale to obstoječo krizo. Saj, kot ugotavlja tudi Rosanvallon: »Demokratična država rabi ne samo pravne legitimnosti skozi spoštovanje do postopkov ampak tudi zaupanje svojih državljanov.« (Rosanvallon 2006, 11) Korenine te krize se zato lahko poišče predvsem v nezadovoljstvu z delovanjem osnovnih predstavniških institucij, ki bi naj bile tam za to, da delujejo preko predstavnikov za ljudi in jim tako dajejo zaupanje v sistem. »Povečano število študij tako prikazuje razširjeno javno nezadovoljstvo z delovanjem demokratičnih sistemov po svetu. Osnovne demokratične institucije, kot so politične stranke in vlade, so soočene z vedno manjšo stopnjo javnega zaupanja in politične participacije.« (Dahlberg in drugi 2014, 18)

To vse govori v smer tega, da ljudje enostavno niso slišani. Sistem je gluha za njihove potrebe in želje. Funkcija demokracije, skozi katero se legitimira, je veliki meri skozi predstavništvo. To nezadovoljstvo lahko tako v veliki meri pripišemo predstavniški funkciji ter institucijam, ki delujejo v njenem okviru. Saj skozi njih ljudje niso sposobni skupno loviti tiste osnovne definicije demokracije. »Demokracija je moč iz ljudi od ljudi in za ljudi. Izvira

iz ljudstva, pripada ljudstvu in jo je treba uporabljati za ljudstvo.« (Della Porta 2013, 4) Kadar ljudje ne čutijo te povezave z demokracijo, je ogrožena tudi moč demokracije. Zaradi tega je seveda tudi ogrožena in s tem v krizi.

Kot govori že zgodovina, o kateri sem govoril v prvem poglavju, so ravno takšni trenutki nevarni za samo demokracijo. Takšni pogoji predstavljajo popolne razmere za ekstremistične skupine znotraj demokracije, da dobijo na moči. Nezadovoljstvo je visoko in na tem se lahko napajajo ideje, ki gredo v drugo smer od demokratičnih. Kot sem že omenil, je zgodovina polna takšnih primerov, od katerih so nekateri v prejšnjem stoletju pripeljali do največjih grozot, ki jih je bilo človeštvo sposobno proizvesti. Vse to kaže na res veliko nujnost preizpraševanja demokratičnih idealov tudi znotraj že obstoječih demokracij. Lahko bi tudi trdil, da je to še toliko bolj pomembno ravno v že utrjenih demokracijah. Saj so ravno te vedno bile tiste, po katerih se je zgledovalo. Te države so bile ravno tiste, katerih idealom demokracije in institucij v okviru teh idealov se je sledilo. Tukaj, če upoštevamo še globalnost trenutnega časa in trenutno stanje, ki sem ga naslavljal v prejšnjem poglavju, resnično ne moremo mimo dejstva, da je preizpraševanje demokracije nujno.

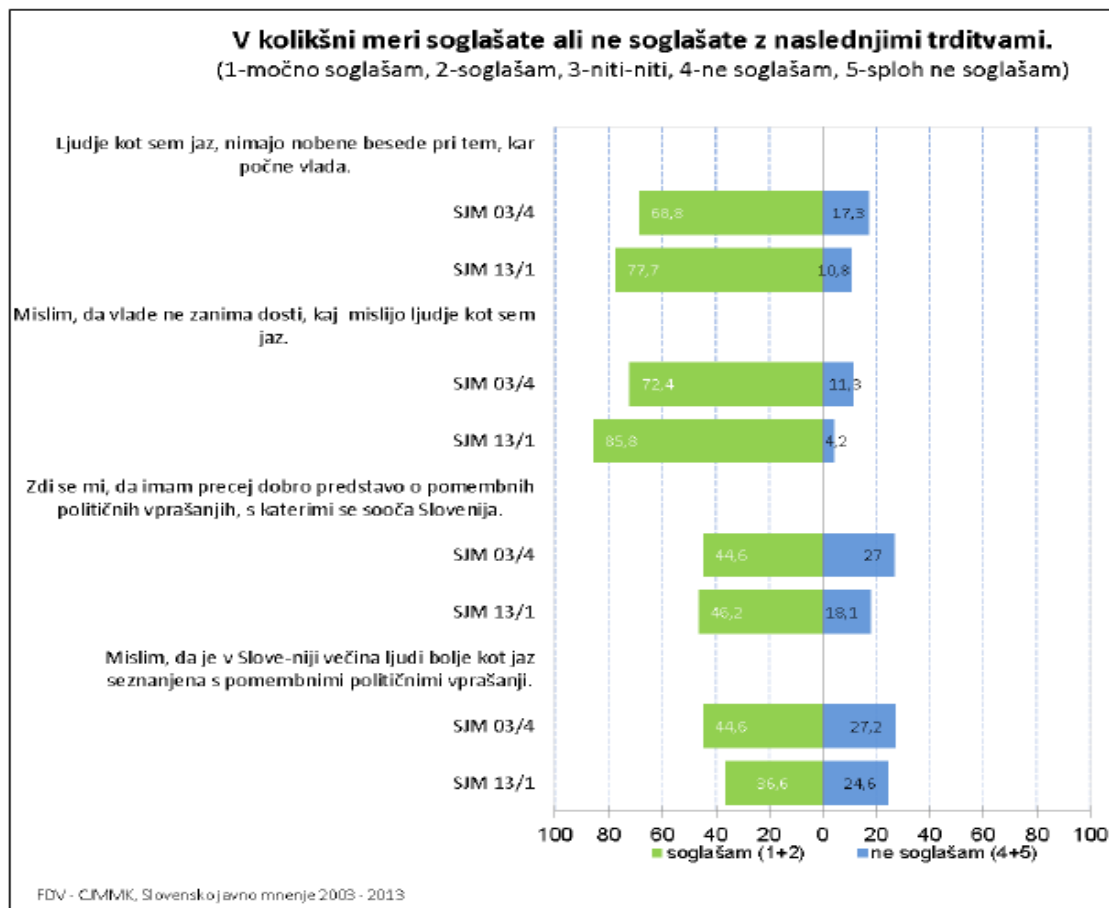
5.3 STANJE NEZADOVOLJSTVA Z DEMOKRACIJO V SLOVENIJI

Preden pa zaključimo to poglavje, si pogledajmo še stanje pri nas. Pri nas je seveda stanje tudi pod vplivom globalnih tokov. Zato je stanje seveda zelo podobno. Tudi pri nas je opaziti nezaupanje in nezadovoljstvo z delovanjem demokracije. Veljajo pa seveda isti razlogi za obstoj takega stanja. Tako stanje govori o istih problemih in isti krizi, ki jo lahko tako občutimo na lastni koži, v lastni državi.

O tem pa govorijo tudi rezultati Slovenskega javnega mnenja. Ti se zbirajo v okvirjih, ki si jih zastavijo na Centru za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. »Raziskava je bila izvedena na reprezentativnem vzorcu (N=1800) polnoletnih prebivalcev Republike Slovenije; realizacija (N=1010); standardizirani vprašalnik; računalniško podprto anketiranje (CAPI).« (Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij 2014, 2) To prikazujejo spodnji grafi, ki govorijo o pogledih ljudi v Sloveniji, ko pride do govora o demokraciji in demokratičnih institucijah.

Graf 5.1: Graf SJM - odgovori na različna vprašanja v zaupanje vlade ter percepcije lastnega in tujega razumevanja političnega dogajanja.

C37 – C40 Povejte prosim, v kolikšni meri soglašate ali ne soglašate z naslednjimi trditvami.

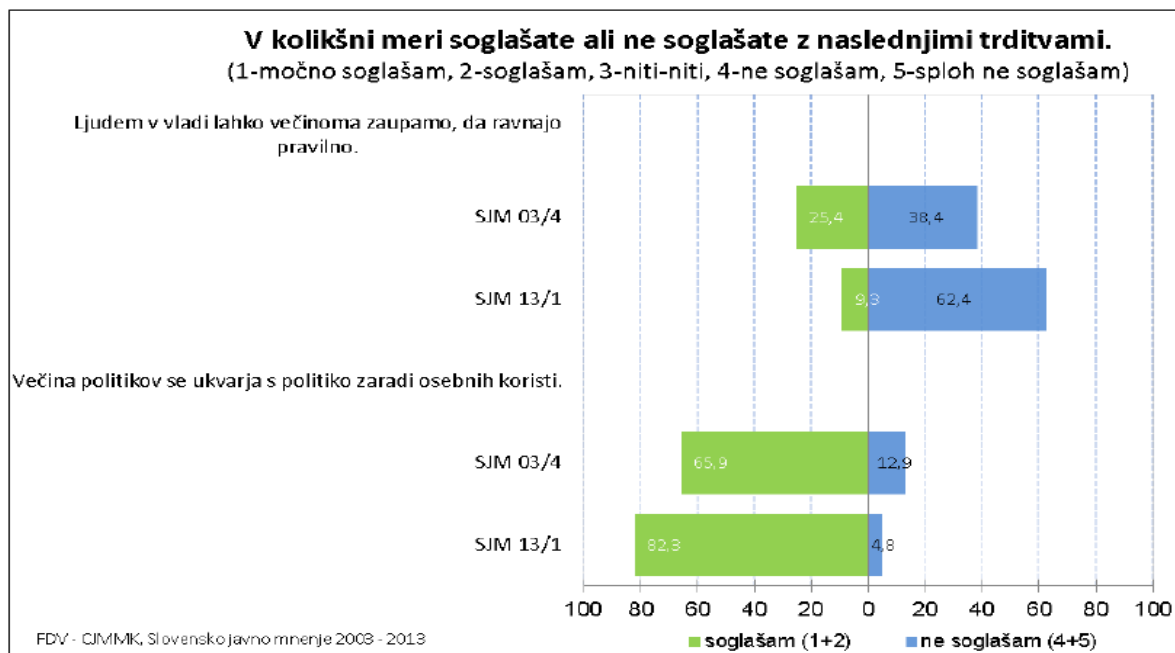

Vir: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (2013, 14).

Tukaj lahko jasno opazimo veliko nezaupanje v delovanje vlade, da deluje za potrebe ljudi. Lahko opazimo veliko odtujenost, ki jo ljudje čutijo med seboj in tistimi, ki vladajo. Kar je še dodatno zaskrbljujoče, je dejstvo, da predvsem pri prvih dveh vprašanjih, ki govorita o tem nezaupanju, to nezaupanje raste.

Graf 5.2: Graf SJM zaupanja v vlado in razloge za ukvarjanje politikov s politiko

C45 – C46 Povejte prosim, v kolikšni meri soglašate ali ne soglašate z naslednjima trditvama.

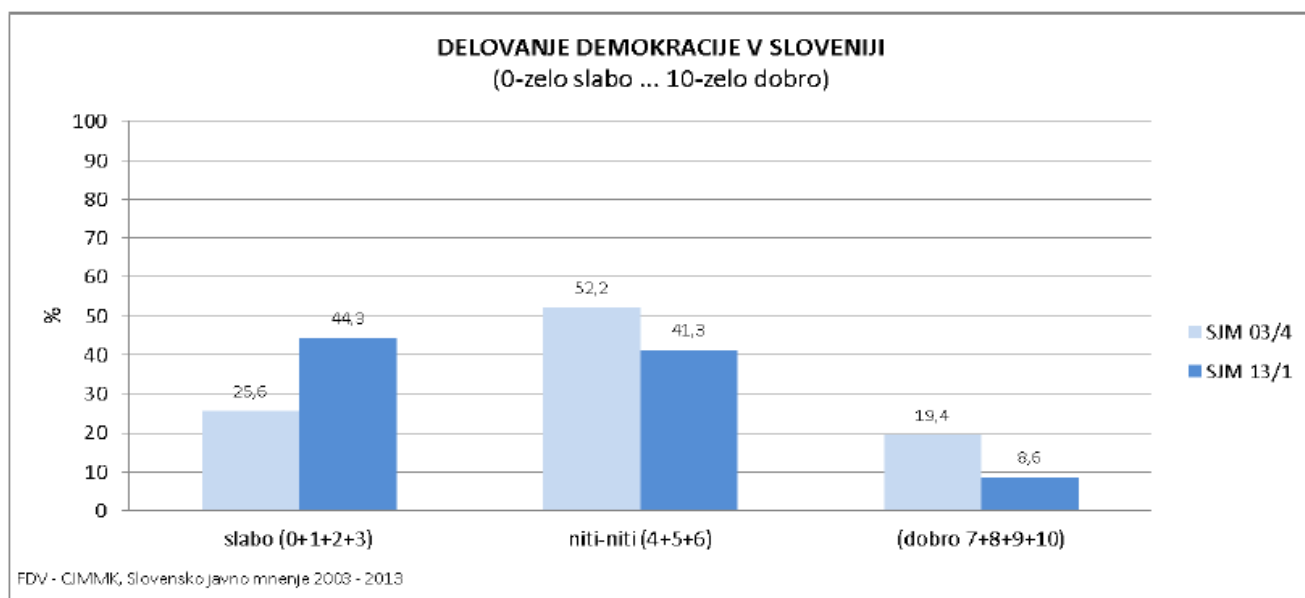

Vir: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (2013, 20).

Ta graf prikazuje isto zgodbo. Ponovno lahko opazimo velik porast nezaupanja v vlado. V drugem vprašanju pa lahko opazimo veliko nezaupanje v delovanje predstavnikov. Ljudje so prepričani, da se predstavniki, ki se ukvarjajo z politiko, v prvi vrsti ukvarjajo z njo zaradi osebne koristi. Tu lahko ponovno vidimo, da ljudje v Sloveniji nikakor nimajo zaupanja v to, da predstavniki delujejo v njihovem interesu, kot bi v demokratičnem sistemu naj bilo. To se nato tudi odraža v naslednjem grafu.

Graf 5.3: Graf SJM ocene delovanja demokracije v Sloveniji

C58 Kako ocenjujete trenutno delovanje demokracije v Sloveniji? Uporabite lestvico od 0 do 10, kjer 0 pomeni, da deluje zelo slabo, 10 pa, da deluje zelo dobro.

Vir: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (2013, 31).

Vso to nezaupanje pa se seveda odraža v vsesplošnem občutku, kako deluje demokracija v Sloveniji. Kjer lahko ponovno ugotovimo tako velik odstotek nezaupanja kot tudi porast slednjega skozi leta. Vse to govori o nevarnosti za legitimnost demokracije kot sistema in zato o njegovi krizi tudi pri nas. »V temelju demokratične institucionalizacije družbe je zaupanje ljudi v sistem. V razvitih demokracijah torej izhajamo iz predpostavke zaupanja v novih demokracijah pa iz predpostavke vse večjega zaupanja v sistem. Stopnja zaupanja izkazuje raven legitimitete sistema.« (Toš 2008, 88) Ta legitimiteta je pod vprašanjem v Sloveniji že nekaj časa zaradi samega trenda padanja zaupanja v demokracijo in njene institucije. »Zaradi majhnega zaupanja v osrednje državne ustanove in negativnih trendov v zadnjem obdobju se prej ali slej vedno znova postavlja vprašanje legitimnosti poteka demokratične institucionalizacije slovenske države.« (Toš 2008, 91)

Predstavniška demokracija je tako tudi v Sloveniji soočena z veliko nevarnostjo tega, kar so se bali teoretiki, ko je demokracija začela dobivati predstavnisko funkcijo. To je dejstvo, da ima predstavništvo, kot omenjeno že v prejšnjih poglavjih, nevarne značilnosti oligarhije. Nevarnost, da začne zelo malo število ljudi nadzorovati sistem in se oddaljevati od ljudi, za katere bi naj demokracija v osnovi delovala.

Procesi političnega odločanja tako izgubljajo svojo široko demokratično bazo in so preneseni v roke maloštevilnih profesionaliziranih upravljalcev. V takšnih razmerah ostajajo politične stranke – kot sistemsko gonilo procesov demokratičnega odločanja – pravzaprav v lasti ozkih gremijev in v svoji sprevrženi vlogi. Njihovo delovanje ne vzbuja zaupanja pri ljudeh. V demokratičnem institucionalnem sistemu tako nastajajo oz. ostajajo vrzeli in praznine, to pa ovira njegovo polnejšo uveljavitev. (Toš 2008, 91)

Torej lahko tudi v Sloveniji govorimo o krizi predstavniske demokracije in njenih institucij. Tudi pri nas lahko vidimo, da moramo nujno začeti razpravljati o spremembah in spremembe uvajati. To v upanju, da bi se začelo vračati zaupanje ljudi v demokracijo, da demokracija v Sloveniji resnično začne ponovno dihati skozi ljudi in ljudje z njo.

5.4 SKLEP NEZADOVOLJSTVA S PREDSTAVNIŠKO DEMOKRACIJO

Ko govorimo o krizi demokracije kot sistema, ne smemo gledati samo na poročila kot je poročilo Freedom Housa. Ta sicer lepo prikazujejo globalno stanje v nekih grobih definicijah demokracije in omogočajo v teh okvirih zgodovinski pregled. Vendar je potrebno pogledati tudi globlje. Znotraj tega globljega pogleda lahko ugotovimo, da je kriza demokracije tudi znotraj obstoječih demokracij. Ljudje se v njih počutijo odtujene od predstavniske demokracije kot sistema, saj skozi njene osnovne aparate enostavno ne vidijo delovanja za njih. Predstavništvo enostavno ne dosega tistih osnovnih orisov, ki sem jih omenil na začetku tega poglavja in ljudje so od lastnega sistema odtujeni. Zaupanje ljudi, ki je ključnega pomena za legitimnost demokracije je, ne samo nizko, ampak tudi v dolgem trendu padanja. Zato sta potreba po redefiniciji demokracije in odpiranje novih kanalov, skozi katere bodo ljudje lahko delovali, nujno potrebna. »Na normativni ravni koncept predstavniske demokracije predlaga z naraščajočim uspehom, potrebo po povečanju števila in moči aren odprtih za državljansko udeležbo.« (Della Porta 2013, 59) Kriza znotraj obstoječih

predstavniških demokracij tako še enkrat več pokaže nujnost evolucije demokracije. Potrebno je znova odkriti njeno fluidnost.

Potrebni sta tako sprememba in evolucija predstavniške funkcije. Ta more ponovno postati odgovorna ljudem ter pasti pod strah in nadzor ljudi. Samo tako lahko predstavniška funkcija ponovno začne upravljati svojo nalogo, ko se bo počutila ponovno odgovorno in pod pritiskom ljudi. To se mora zgoditi s spremembo samega delovanja in nadzora predstavniške funkcije. Poleg tega je nujno povečati občutljivost sistema z novimi načini sodelovanja ljudi v procesu odločanja in spreminjanja sistema, kadar se pokaže želja in volja po takih spremembah. Samo tako se bomo lahko začeli pomikati bližje idealom demokracije in se ne od njih oddaljevati. Kajti, kot je zgodovina te ideje že pokazala, je ravno moč v njeni adaptaciji v času in prostoru. S tem, da ne smemo nikoli pozabiti, da je to tudi njena nujnost. Saj, kot že rečeno, demokracija ni samoumevna in njena trenutna oblika nikakor ni dokončna.

6 ZAKLJUČEK

Demokracija je, tako kot smo videli, zgodovina vzponov in padcev. Je zgodba o iskanju tistega najboljšega vladanja ljudi skozi ljudi za ljudi. Bistvena je njena fluidnost, ki omogoča to iskanje v danem trenutku in prostoru. V kriznih obdobjih se je demokracija zrušila ali pa se je uspela ravno zaradi svoje sposobnosti po konstantni adaptaciji, spremeniti in odigrati svojo vlogo v zgodovini. Kot sem želel prikazati s svojim delom, smo ponovno na eni izmed takšnih prelomnic. Kriza se kaže na več nivojih. Po eni strani se odraža kot vsesplošna globalna kriza, po drugi strani pa tudi kot kriza tistih, kjer demokracija uživa najdaljši staž in kjer zadovoljuje vse trenutno sprejete formalne standarde demokracije. Kaže se kot izguba zaupanja ljudi v sistem demokracije. Kaže se predvsem kot nezadovoljstvo. Nezadovoljstvo s predstavniško demokracijo in predstavniško funkcijo, skozi katero se legitimira in skozi katero črpa svojo moč. Skozi to lahko prepoznamo, kot že rečeno, vseobsegajočo krizo demokracije in nujnost njenega preizpraševanja.

Potrebno je predvsem raziskati nove možnosti delovanja demokracije. To je potrebno storiti tako preko obstoječih institucij kot tudi novih. Pozabiti pa ne smemo tudi na institucije, ki že obstajajo in nimajo moči za spremembe. Kot rečeno je trenutni koncept predstavniške demokracije nezadovoljliv. To se odraža na nacionalnem nivoju, ki nato seveda

odmeva na globalno raven. Vidimo lahko sicer porast demokracij, ki dosegajo minimalne standarde, ampak istočasno beležimo in zaznavamo padec kvalitete obstoječih. Stanje je kritično in trenutna liberalna predstavniška demokracija resnično ni zadovoljiva. Ljudje se od nje počutijo odtujene in nezadovoljstvo se povečuje. Potrebne so alternative, ki bodo odmašile žile demokracije, ki so zamašene z idejami končnosti trenutnega stanja in sprejemanjem navideznega stanja brez alternativ. Stanje v demokraciji, kjer so alternative videne kot utopije in vedno znova podrejene obstoječim ideologijam, je za samo demokracijo in ljudi nevzdržno. Demokracija ni enosmerna ulica, demokracija potrebuje vsebino.

Poiskati bo potrebno alternative tako znotraj sistema kot zunaj. Raziskati bo potrebno od deliberativnih do participatornih konceptov in transformirati obstoječi sistem. Treba bo najti poti, kako vrniti zaupanje ljudi v demokracijo in njeno delovanje. Ljudje morajo imeti občutek kontrole nad demokracijo, da bi imeli zaupanje vanjo. Povečati moramo možnost vpliva na sistem, ki ne bo vključeval samo občasnih volitev. Tako lahko povečamo nadzor in s tem zaupanje. Potrebno je raziskati moč gibanj in protestov in skozi njih začeti prepotrebno transformacijo. Potrebno je tudi prepoznati možnosti izrabljanja novih tehnologij in kanalov, ki jih te omogočajo. Ti so, ob zavedanju njegovih pomanjkljivosti in nevarnosti, še najboljša alternativa trenutnemu medijskemu prostoru. Tam je namreč vedno manj prostora za kritiko in vedno več vseobsežnega populizma in pritrjevanja hegemonškemu liberalnemu konceptu.

To vse se mora zgoditi tako v mlajših demokracijah, kot tistih bolj utrjenih. Takšne spremembe bodo nato lahko iskale pot k naslavljanju globalne demokracije. Trenutno je namreč jasno, da ni učinkovitih globalnih demokratičnih akterjev, ki bi bili sposobni regulirati obstoječe stanje. Trenutno stanje krize je globalno in zato potrebuje tudi takšno naslavljanje. Trenutne razmere in institucije namreč tega več kot očitno ne razrešujejo. Potrebna bo njihova korekcija v smer demokratičnega odločanja in zamejitev moči nekaterih držav, ki imajo v teh institucijah neupravičeno moč, ki je vse prej kot demokratična. Kot rečeno bo za začetek teh sprememb potrebna sprememba na nacionalnem nivoju. Zaradi globalnega razmerja moči pa se zdijo te spremembe še toliko bolj nujne v tistih najmočnejših državah. Globalnost potrebuje globalne spremembe in zato je nujno, da raziščemo alternative za globalno stanje. Alternative so potrebne znotraj obstoječih institucij, kjer se lahko začnejo spremembe. Za resnično globalno naslavljanje vprašanj pa je potrebno raziskati tudi alternative. Tako bi lahko naslovili globalno demokracijo v vsej svoji razsežnosti. Kajti tako bi nujnost naslavljanja globalnega vprašanja postala tudi dejansko možna.

Demokracija je še enkrat več pred zgodovinskim trenutkom, v katerem bo potrebna njena evolucija. Kot ničkolikokrat v zgodovini bomo ljudje morali najti način, kako ustvariti demokratični sistem, ki bo vreden časa in prostora. Naša naloga bo tako, da preizprašamo svoje nacionalne oblike demokracije in nato poiščemo pot, skozi katero lahko demokracijo iznajdemo tudi na globalnem nivoju. Samo tako lahko demokracija zaživi v skladu s časom in prostorom ter izrabi svojo fluidno lastnost. To pa ne bo mogoče brez zavedanja, da kot pravi Thoreau: »Vlada sama je samo oblika, ki so si jo ljudje izbrali, da izvršijo svojo voljo. Je isto odgovorna, da je zlorabljana in sprevržena. Preden lahko ljudje skozi njo delujejo.« (Thoreau 1994, 89) Skozi to zavedanje lahko ljudje nato redefiniramo demokracijo in njene vajeji ponovno vzamemo v svoje roke. Samo tako bomo ljudje resnično dobili moč za preizpraševanje demokracije, da se še enkrat več vprašamo: Kaj je demokracija danes?

7 LITERATURA

1. Alessandro, Pizzorno. 1996. *Mutamenti nelle istituzioni rappresentative e sviluppo dei partiti politici*, v *Storia d'Europa*, zv, 5:5 *L'eta' contemporanea*. Torino: Einaudi.
2. Archibugi, Daniele, Sveva Balduini in Marco Donati. 2001. The United Nations as an agency of global democracy. V *Global democracy: Key debates*, ur. Barry Holden, 105–124. London: Routledge.
3. Bade, J. Klaus. 2003. *Evropa v gibanju*. Ljubljana: *cf..
4. Beck, Ulrich. 2003. *Kaj je globalizacija? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Ljubljana: Krtina.
5. Bourtos, Ghali. 2000. An Agenda for democratization: Democratization at the international level. V *Global democracy: Key debates*, ur. Barry Holden. 105–124. London: Routledge.
6. Canfora, Luciano. 2006. *Demokracija zgodovina neke ideologije*. Ljubljana: Založba /*cf..
7. Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. 2014. *Slovensko javno mnenje 2013*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Cotta, Martha, Donatella Della Porta in Leonardo Morlino. 2001. *Scienza politica*. Bologna: Il Mulino.
9. Cotta, Martha. 1991. Representaza politica. V *Dizionario di politica*, ur. Bobbio N. Matteucci in G. Pasquino, 929–934. Torino: Utet.
10. Dahl, A. Robert. 1998. *On democracy*. New Haven: Yale University Press.
11. Dahlberg, Stefan, Jonas Linde in Sören Holmberg. 2014. Democratic discontent in old and new democracies: Assessing the importance of democratic input and governmental output. *Political studies* 63 (S1): 18–37.
12. Dalton, J. Russel. 2004. *Democratic challenges , Democratic choices: The erosion of political support in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
13. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji političnih znanosti*. Ljubljana: Sophia.
14. --- 2013. *Can democracy be Saved?* Cambridge: Polity Press.

15. Eder, Klaus. 2010. The transformation of the Public and their Impact on Democratization. V *La democrazia di fronte allo stato democratico*, ur. Alessandro Pizzorno, 247–283. Milano: Feltrinelli.
16. Freedom House. 2015a. *Freedom in the world 2015*. Washington: Freedom House.
17. --- 2015b. *Methodology Freedom in the World 2015*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2015/methodology> (18. September 2015).
18. Finley, I. Moses. 1973. *Democracy ancient and modern*. London: Chatto and Windus.
19. --- 1999. *Antična in moderna demokracija*. Ljubljana: Krtina.
20. Hardt, Michael in Antinio Negri. 2005. *Multituda: vojna in demokracija v času imprerija*. Ljubljana: Študentska založba .
21. Held, David. 1996. *Models of Democracy* . Cambridge: Polity press.
22. --- . 1998. Democracy and globalisation. V *Re-imagining political community: Studies in cosmopolitan democracy*, ur. Daniele Archibugi, David Held in M. Kohler, 11–27. Cambridge: Polity Press.
23. Kean, John. 2009. *Life and death of democracy*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
24. Lukšič, Igor in Jernej Pikalo. 2007. *Uvod v zgodovino političnih idej*. Ljubljana: Založba Sophia.
25. Manin, Bernard . 1995. *Principes du gouvernement representatif*. Paris:Flammarion.
26. Pitkin, Hanna Fenichel. 1967. *The concept of representation*. Los Angeles: University of California Press.
27. Rangus, Marjeta in Drago Zajc. 2010. Koncept predstavništva: kdo predstavlja in kako. *Teorija in Praksa* 47 (4): 732–748.
28. Rosanvallon, Pierre. 2006. *La contre démocratie la politique à l âge de la défiance*. Paris: Seuil.
29. Sartori, Giovanni. 1990. *Elementi di teoria politica*. Bologna : Il Mlino.

30. Sitrin, Marina in Azzellini Dario. 2014. *They cant represent us!*. London: Verso.
31. Thoreau, Henry David. 1994. *Walden and Other Writings by Henry David Thoreau*. New York: Bantam USA.
32. Toš, Niko. 2008. Zaupanje Slovenk in Slovencev v institucije sistema (1991–2006). V *Pet minut demokracije podoba Slovenije po letu 2004*, ur. Mojca Drčar Murko, Božidar Flajšman, Boris Vezjak in Drago Šrajn, 69–95. Ljubljana: Liberalna akademija.
33. Warren, E. Mark. 2004. What Can Democratic Participation Mean Today? V *Representation and Democratic Theory*, ur. David Laycock, 197–219. Vancouver: UBC Press.
34. Zajc, Drago. 2004. *Razvoj parlamentarizma funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.